

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Katedra Divadelní vědy

Bakalářská práce

Anna Horynová

Divadla malých forem v Malostranské besedě 60. let 20. století

Theatres of small forms in Malostranská beseda in the 60's of the 20th century

Poděkování:

Ráda bych poděkovala panu Prof. PhDr. Pavlu Janouškovi DSc. za cenné rady, trpělivost a odbornou pomoc při vedení mé bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat panu Prof. PhDr. Vladimíru Justovi CSc. za ochotu a vstřícnost při vyprávění o divadle Antitalent. Nesmím opomenout pana Roberta Radostu, kterému děkuji za příjemný rozhovor o Malostranské besedě. Tímto děkuji také panu Jiřímu Vaňáčkovi za milé setkání a mnoho informací o divadle Dostavník. Také chci poděkovat za podporu svým rodičům a příteli.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá divadlem 60. let odehrávajícím se v jednom z významných českých prostorů: na kulturní scéně Malostranská beseda, a to především v 60. letech 20. století. Po obecnějším vykreslení historie budovy na Malostranském náměstí, jako i kulturních aktivit, které jsou s ní neodmyslitelně spjaty, se bude věnovat umělecké produkci několika zde působících divadel a divadelních spolků, jež zde ve sledovaném období účinkovaly. Zejména Divadlu Járy Cimrmana, divadlu Dostavník a divadlu Antitalent. Součástí práce by mělo být i využití postupů orální historie, tedy výpovědí pamětníků (tj. Vladimíra Justa, potažmo Zdeňka Svěráka).

Klíčová slova: Malostranská beseda, Divadlo Járy Cimrmana, divadlo Dostavník, divadlo Antitalent

Abstract:

Bachelor thesis analyses theatre at 60's in one of the important Czech places: on the cultural stage of the Malostranská beseda, especially at 60's of 20th century. After a brief description of building of Malostranská beseda and cultural activities organized there work continues with cultural conduction of several theatre companies and theatre societies that worked there in mentioned period of time (mostly by Theatre of Jára Cimrman, Dostavník theatre and Antitalent theatre). Part of the work should gains information from oral history – statements of contemporary witness (Vladimír Just, Zdeněk Svěrák).

Key words: Malostranská beseda, Jára Cimrman theatre, Dostavník theatre, Antitalent theatre

Obsah

1	Slovo úvodem	8
2	Historie Malostranské besedy	10
2.1	Historie Malostranské radnice.....	10
2.2	Vznik Malostranské besedy	12
2.2.1	Dramatický odbor - divadelní činnost	13
3	Šedesátá léta a česká kultura.....	15
3.1	Náznak obecné charakteristiky	15
3.2	Divadla malých forem.....	16
4	Malostranská beseda v 60. letech	21
5	Divadlo Jára Cimrmana	22
6	Divadlo Dostavník	25
6.1	Počátky divadla Dostavník.....	25
6.2	Rozmanitost tvorby divadla Dostavník.....	26
6.3	Spolupráce s Ervínem Hrychem.....	27
7	Mystifikace	30
7.1	Mystifikace jako základ vtípu	30
7.2	Historická fikce	31
8	Divadlo Antitalent.....	33
8.1	Vznik divadla Antitalent	33
8.2	Působení v Malostranské besedě.....	33

9	Malostranská beseda do současnosti.....	36
10	Pokračování uvedených souborů	38
11	Na závěr	40
12	Fotodokumentace.....	41
13	Zdroje.....	47
13.1	Použitá literatura.....	47
13.2	Internetové zdroje	48
13.3	Orální historie	49

1 Slovo úvodem

Budova, dnes nazývaná Malostranská beseda, je zajímavým kulturním fenoménem Malé strany, specifické historické části Prahy. Vystavěna byla jako radnice, ale už od druhé poloviny devatenáctého století fungovala coby kulturní centrum, v němž se konaly koncerty, přednášky, plesy i divadelní představení. Tato práce bude ovšem věnována především 60. letům 20. století, kdy v této budově působily amatérské soubory vyznávající tehdy nově objevenou poetiku - tzv. divadla malých forem.

Obecně je celkem známo, že s Malostranskou besedou šedesátých let je spjat zrod Divadla Jára Cimrmana, tedy tvůrčí aktivity, která výrazným způsobem v následujících desetiletích spoluutvářela nejen české divadlo, ale také celou českou kulturu a kulturní sebereflexi. Nicméně tomuto divadlu je věnován již bezpočet kritických reflexí i literárních a teatrologických prací, a proto mu budu věnovat jen letmou, spíše obecně informační pozornost. Těžiště mé práce tak bude ležet spíše v připomínce existence dalších souborů, které v Malostranské besedě tou dobou působily.

Prvním z nich je amatérské divadlo Dostavník, které bylo jedním z nejúspěšnějších amatérských scén v Praze. Stejně jako Divadlo Jára Cimrmana je i ono spjato s jistou, ve své době pozoruhodnou, mystifikací. Skrze jejich dvorního dramatika Ervína Hrycha jsou spojováni s fiktivním Krhútským národem. Určitou dobu se dokonce stylizovali jako Krhútské národní divadlo.

Druhým souborem, jemuž se budu více věnovat, je divadelní spolek Antitalent bratrů Justových. Stejně jako Dostavník i oni patřili k divadlům amatérským a jejich inscenace také vyvolávaly silný divácký ohlas.

Úskalím, se kterým se v rámci své práce budu muset vyrovnat, ovšem je, že tento typ divadel nebyl dobovou divadelní kritikou prakticky reflektován. Dokonce ani v tak specializovaném periodiku, jako byl měsíčník Repertoár malé scény (1963 – 1971), o tomto typu divadel lze najít jen minimum dokladů. A stejně tak těžké je najít o těchto souborech relevantní informace v později vznikající literatuře divadelně – historické. Proto mi často nezbyvalo, než oslovit pamětníky a spolehnout se na jejich vzpomínky, bohužel jen relativně spolehlivé, respektive obtížně ověřitelné.

V mé práci nemohou chybět ani další osudy tvůrců i samotné budovy, jako kulturní instituce, která dodnes spoluutváří Malou Stranu a českou kulturu.

2 Historie Malostranské besedy

Budova Malostranské radnice byla vždy důležitým místem dějinných událostí. Od jejího vzniku v 15. století si i přes několik požárů, vpádů nepřátelských vojsk a stavovských povstání, udržela svou jedinečnost a podstatu. Všechny tyto události se nesmazatelně vryly do charakteru malostranských obyvatel a ovlivnily tak i budoucí vývoj tohoto místa. Klíčovým okamžikem v historii Malostranské radnice byl pronájem budovy spolku Malostranská beseda, která díky své neutuchající činnosti učinila z tohoto prostoru kulturní centrum.

2.1 Historie Malostranské radnice¹

Roku 1257 se český panovník Přemysl Otakar II. rozhodl na levém břehu řeky Vltavy založit královské město.²

Až roku 1407 lze jednu z budov na Malostranském rynku³ nazvat Malostranská radnice. Nicméně již roku 1419 byla spolu s několika dalšími budovami radnice poničena díky vpádu radikálních husitů. Vypálenou Malou stranu bylo nutné zrekonstruovat. Roku 1436 získalo město budovu⁴ nové radnice na jižní straně malostranského rynku. Nakonec však byla pro radnici roku 1478 vybrána jiná budova.⁵ Zde vystavěná radnice vycházela z původních dvou domů na parcele již stojících.

Zanedlouho po obnovení Malé strany po husitských nepokojích poničily město dva požáry. První požár vzplanul na Malé straně roku 1503 a Malostranskou radnici značně poškodil.⁶ Druhý požár zasáhl Malou stranu roku 1541. Ten se radnici vyhnul.⁷ Díky pobytu italských umělců byla Malá strana znovuzrozena v nově nastupujícím renesančním stylu.

¹Veškeré informace v této kapitole (včetně poznámek pod čarou) byly čerpány z BEČKOVÁ, Kateřina, Vladislav DUDÁK, Jan KARÁSEK, Vít MLÁZOVSKÝ a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda a její znovuzrození*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7252-277-4.

²Po vzoru svého otce Václava I., který o dvacet let dříve založil Staré město, Přemysl Otakar II. založil pod Pražským hradem Nové Město. Za vlády Karla IV., který založil své Nové město, bylo původní město pod hradem přejmenováno na Menší město a později na Malou stranu. Město nebylo podřízeno králi, ale podkomořímú. Správu města nicméně zastával rychtář a rada volených konšelů.

³Budova se nacházela mezi gotickým chrámem sv. Mikuláše a rotundou sv. Václava.

⁴Majitelem byl Václav z Bítova.

⁵Budova v severovýchodním rohu rynku, jejímž majitelem byl Jan Tovačovský z Cimburka.

⁶Požár vzplanul v Petržilkovském domě a pokračoval směrem k jihu a na východ. Zničil chrám Panny Marie i část Juditiny věže.

⁷Oheň se tehdy rozšířil až k Pražskému hradu. Shořela střecha Vladislavského sálu a nedokončená zvonice chrámu svatého Víta. Ohni podlehla celá východní část Pražského hradu. Požár trval jen tři hodiny, ale popelem lehly dvě třetiny Malé Strany.

Poloha Malé strany pod Pražským hradem ji bohužel předurčovala k tomu, že se velmi často stávala bitevním polem.⁸

Při vpádu pasovského vojska⁹ byla radnice poničena, a proto roku 1617 městská rada požádala císaře Matyáše o finanční pomoc, díky které byla přestavba zahájena. Kvůli neočekávaným událostem¹⁰ bylo však první zasedání v nové radnici uskutečněno až roku 1619 před bělohorskými událostmi.¹¹ Pro novou podobu radnice byl vybrán tou dobou u dvora oblíbený renesančně manýristický styl.

Během třicetileté války byla Malá strana vystavena válečnému dění ještě dvakrát. Poprvé roku 1631, kdy do Prahy vniklo saské vojsko¹² a podruhé, když Prahu obléhali Švédové.¹³ Po jejich nájezdu byla Malostranská radnice ve zbídačeném stavu. Přesto se znovu rekonstruovala a to nejen kvůli důsledkům vpádu cizích vojsk, ale i pro dovršení předválečného záměru nové výstavby. Od roku 1660 probíhaly další stavební úpravy.¹⁴

Budova v průběhu času sloužila více účelům. Byli zde ustájeni koně, některé části byly pronajímány a ve dvoře se vařilo pivo.

⁸ Jako například v roce 1547, kdy královská města a nekatolická šlechta odmítly podporovat císaře Ferdinanda I. To vyústilo v otevřený odboj vůči panovníkovi. Na pravém břehu Vltavy sídlila odbojná pražská města a na břehu levém, tedy na Malé Straně, vytvořilo ležení královské vojsko. Vojáci se zde chovali jako na dobytém území. Odboj rebelantské šlechty se nevyvedl a hlavní představitelé revolty byli vymrskáni a vyhnáni z Prahy. Dva šlechtici a dva měšťané byli dokonce pro výstrahu popraveni. Na druhou stranu měla Malostranská radnice roku 1575 tu čest, že se v jejím radním sále konal zemský sněm svolaný Maxmiliánem II. Dojednáno se zde formulování České konfese, která blíže specifikovala význam nekatolické víry. Cílem bylo přesvědčit katolického vladaře k uznání ostatních náboženských směrů. Ačkoli byl v Čechách uznán utrakvizmus, nebyl jediným v Českých zemích preferovaným náboženstvím. O slovo se hlásilo nověji vzniklé luteránství nebo Jednota bratrská.

⁹ K vpádu došlo roku 1611. Vojsko biskupa Leopolda Habsburského mělo napomoci k upevnění pozice císaře Rudolfa II, jeho bratrance. Sám Leopold ale usiloval o korunu, která mu navíc byla přislíbena většinou kurfiřtů.

¹⁰ Myšleno je stavovské povstání mezi lety 1618 – 1620.

¹¹ Ačkoli během stavovského odboje Malá Strana zůstala spíše v pozadí radikálních událostí, po defenestraci místodržících ani ona nemohla setrvat netečnou. Proto se následně členem direktoria, pověřeným vedením země, stal malostranský měšťan Kryštof Kober z Koberšperka.

¹² Habsburský dvůr proto opustil město. Staré Město, Nové Město i Malá Strana se sjednotily, a ačkoliv nájezdu neodporovali (kvůli strachu z drancování), nechtěli se zcela podřídít, aby později nebyli za přílišnou loajalitu trestáni císařem, kdyby se vše vrátilo do starých kolejí. I když vpád cizí armády roku 1631 proběhl hladce, město o rok později rabování neušlo. Do Prahy vpadla armáda Albrechta z Valdštejna a násilně městu navrátila pořádek.

¹³ Vojsko bylo vedené generálem Johanem Kristofrem Königsmarkem. Usídlili se na levém břehu Vltavy a zmocnili se Hradčan i Malé Strany. Marně se snažili dobýt i pravý břeh, ale přes most se jim nepodařilo proniknout. Vojenský neúspěch si kompenzovali na levém břehu rabováním a zatýkáním. Z Prahy si s sebou do Švédska odvezli sbírky Rudolfa II. Švédská okupace trvala až do podepsání Vestfálského míru 25. října 1648. Všechna pražská města již byla tou dobou velmi loajální ke katolickému císaři a podle toho Ferdinandem III. také oceněna.

¹⁴ Například vystavění monumentálního vstupního portálu se znakem Malé strany. Pravděpodobně až v této době bylo vztyčeno proslulé trojvěží nad průčelím.

Během vlády císařovny Marie Terezie byla Praha dosud tvořena čtyřmi vedle sebe koexistujícími městy.¹⁵ Dne 12. února 1784 byl vydán dvorský dekret Josefa II., který tato města spojoval v jedno. Řízení města císař svěřil do správy nově vzniklému Magistrátu královského hlavního města Prahy, který sídlil v Staroměstské radnici. Tímto počinem zanikla samosprávná obec Malá strana a její radnice přestala plnit svou funkci. Stala se tedy jedním z běžných úřadů, kde sídlil berní archiv, fiskální úřad, politické vězení a vojenská stráž.

Roku 1870 měla být budova radnice zdemolována¹⁶, ale díky Malostranské besedě, spolku, který zde působil, byla budova zachráněna. Tímto činem začíná nová éra Malostranské radnice, od těch dob známá již jako Malostranská beseda.

2.2 Vznik Malostranské besedy¹⁷

Malá Strana byla vždy poněkud uzavřeným světem, který byl hrdý na svou minulost.¹⁸ Během 19. století však i zde postupně zesiloval český národní spolkový život.

Roku 1868 čeští obyvatelé Malé strany dospěli k závěru, že - obdobně jako v tu dobu měšťané v jiných městech - zřídí svůj zábavní spolek zvaný Malostranská beseda měšťanská. Jejich návrh přijalo C. K. místodržitelství¹⁹ a Městská rada Prahy schválila pronájem budovy staré Malostranské radnice. Dne 2. května byla slavnostně zahájena činnost Malostranské besedy. Byl založen přednáškový a zábavní odbor.²⁰ Již od počátku byla beseda živým centrem společenského života, ve kterém se pořádaly přednášky, koncerty a jiné kulturní akce (taneční věnečky, v letním období výlety a hudební smíšené zábavy). Rozvíjela se zde vlastenecká spolupráce se Sokolem a s pěveckým sborem Lumír. Malostranská beseda nesměla chybět ani v Klubu českých turistů. Důležitou součástí českého malostranského života se stala i restaurace v přízemí domu.

Besedníci se zapojovali i do výstavby Národního divadla a přispěli k dostavbě chrámu svatého Víta na Pražském hradě. Konaly se zde dobročinné akce (jako například mikulášské

¹⁵ Během vlády císařovny Marie Terezie byla Praha obsazena vojsky. Poprvé roku 1741 francouzskými, bavorskými a saskými vojsky a podruhé v roce 1744 vojskem pruským. Oba nájezdy vojsk pochopitelně přinesly městu mnoho příkoří a útrap, přesto však bylo pro Malou Stranu 18. století veskrze klidné.

¹⁶ Po postavení proslulého trojvěží Malostranské radnice se z neznámých důvodů musela jeho prostřední věž roku 1743 nahradit nouzovým zastřešením. Z čistě praktických důvodů se roku 1826 pražský stavební úřad usnesl k naprosté demolici zbylých věží.

¹⁷ Veškeré informace v této kapitole (včetně poznámek pod čarou) krom jinak označených citací byly čerpány z BEČKOVÁ, Kateřina, Vladislav DUDÁK, Jan KARÁSEK, Vít MLÁZOVSKÝ a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda a její znovuzrození*. Práh, 2009. ISBN 978-80-7252-277-4.

¹⁸ Malostranští používali svůj vlastní dialekt hovorové němčiny, tzv. Kleinesepache.

¹⁹ Císařsko – královské místodržitelství.

²⁰ Zahájení činnosti Malostranské besedy. In: RADOSTA, Robert. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 18. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

nadílky chudým dětem) i pietní připomínky významných osobností. Jmenovitě se připomínala činnost spisovatelů a básníků Karla Hynka Máchy a Jana Nerudy, hudebního skladatele Václava Jana Křitele Tomáška nebo cestovatele doktora Emila Holuba. Uskutečnila se zde i sbírka pro Zdeňku Havlíčkovou, osiřelou dceru Karla Havlíčka Borovského.

2.2.1 Dramatický odbor - divadelní činnost

Postupem času se rozšiřovaly aktivity Malostranské besedy a stávala se z ní výrazná kulturní instituce, kde byly zřizovány speciální odbory řídící jednotlivé v ní provozované činnosti. Roku 1868 byl vytvořen správní odbor a o rok později odbor dámský. V roce 1876 byl zřízen samostatný odbor pro pořádání divadelních představení, a v roce 1897 pak odbor dramatický.

Kulturní zaměření Malostranské besedy si postupně vyžádalo i úpravu hlavního sálu, původně sloužícího jako jednací síň radnice. Po stavebních úpravách v něm bylo možné pořádat nejen divadelní představení, ale i koncerty a další společenské akce.²¹ Ochotníci zde vystupovali během podzimního a zimního období, zpravidla jednu neděli v měsíci. Nejčastěji přitom inscenovali původní české hry, případně překlady her ze slovanských literatur. V souladu s dobrým dobovým zvykem zde jako hosté účinkovali přední čeští umělci, zejména z Národního divadla.²² Z dostupných zdrojů víme, že k nim patřili například Otýlie Sklenářová – Malá, Jakub Seifert, Jindřich Mošna, Eduard Vojan či Hana Kubešová (později Kvapilová).²³ Sál však využívali i profesori a studenti pražské hudební konzervatoře či členové orchestru Národního divadla.²⁴

K prehistorii pozdějších divadel malých forem patří i fakt, že v Malostranské besedě v roce 1882 během koncertní zábavy poprvé vystoupil majitel papírnictví v Mostecké ulici Josef Šváb, z něhož se později stal populární kabaretiér, komik a lidový zpěvák, autor řady písniček a kupletů vystupující pod jménem Josef Šváb Malostranský.²⁵

Činnost malostranských besedníků si zachovala svůj zábavný a kulturně – osvětový charakter i v první polovině 20. století. Tou dobou se aktivity v Malostranské besedě nebývale

²¹ Zahájení činnosti Malostranské besedy. In: RADOSTA, Robert. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 21. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

²² Tamtéž, str. 19.

²³ Tamtéž, str. 20-21.

²⁴ O divadle Malostranské besedy. In: Redakční kruh Malostranské besedy. *Malostranská beseda v Praze: 1868 - 1928*. Praha: Knihtiskárna Karel Reyl, 1928, s. 56 - 58.

²⁵ Zahájení činnosti Malostranské besedy. In: RADOSTA, Robert. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 20. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

rozšířily. Mezi světovými válkami se odbory rozrostly o výtvarný, hudební, loutkářský a literární. Prameny uvádějí, že mezi lety 1928 – 1937 na jevišti Malostranské besedy bylo uvedeno 154 činoher, 11 pohádek a 10 operet.²⁶

Z osobností, které byly tehdy s touto scénou spojeny, lze jmenovat především Zitu Kabátovou, dceru malostranského architekta Benna Kabáta a neteř Josefa Švába Malostranského. Díky jejím rodičům, aktivním ochotníkům, Zita stanula na jevišti Malostranské besedy již v osmi letech, psal se rok 1921. Účinkovala zde až do roku 1935, kdy započala svou profesionální kariéru.²⁷

Po okupaci a osvobození Prahy roku 1945 Malostranská beseda slavnostně zahájila svou produkci programem „*Činnost v osvobozené vlasti*“ – nepochybně v naději, že její činnost bude pokračovat i nadále víceméně tradičním způsobem. Nicméně proměna společenské situace, nástup komunistického režimu v únoru 1948 a následná snaha podřídit všechny kulturní aktivity politice KSČ, to vše vedlo v padesátých letech k oklešťování původních aktivit, čehož příznakem bylo i to, že byla zrušena restaurace v přízemí budovy. Nový režim se ostatně snažil podmanit si obdobné „besedy“ celostátně, což vedlo k vzniku centrálně řízených a kontrolovaných organizací, nazývaných osvětová beseda – a tou se v roce 1951 stala i beseda malostranská. Na sklonku desetiletí pak došlo k dílčí decentralizaci, od roku 1960 byla Malostranská beseda součástí Pražského kulturního a společenského střediska a o dva roky později byla zařazena pod Obvodní kulturní dům v Praze 1.

²⁶ Tamtéž, str. 21.

²⁷ Tamtéž, str. 22.

3 Šedesátá léta a česká kultura

3.1 Náznak obecné charakteristiky

Máme - li pochopit dění v Malostranské besedě v šedesátých letech, je nutné je ukotvit v dobovém kulturně – politickém kontextu a především vztáhnout k tehdejšímu hnutí tzv. divadel malých forem, které zcela proměnilo nejen představu o divadle jako takovém, o jeho vztahu k textu, ale i způsob, jakým byly divadelní aktivity organizačně řízeny.

Není a nemůže být součástí této práce vykreslení složitosti proměn socialistické společnosti tak, jak se utvářela od roku 1948. Přesto je však nutné připomenout alespoň jednotlivé mezníky, jimiž jsou roky 1953, 1956, 1958, 1963 a 1968. Od nejtvrďší fáze diktatury proletariátu, přes první náznaky uvolnění, spojené se smrtí Stalina a Gottwalda (1953), přes následné uvolnění po té, co byl v roce 1956 na XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu pojmenován tzv. kult osobnosti, až po rok 1958, kdy se Komunistická strana Československa rozhodla hrozící liberalizaci vzdorovat novým utužením politických poměrů. Respektive do roku 1963, kdy opět dochází k politickému a kulturnímu uvolnění, které postupně přeroste v tzv. Pražské jaro. Tedy v okamžik, kdy si i komunistická strana uvědomí neudržitelnost svých ideových pozic a následnou srpnovou okupaci Československa „spřátelenými armádami“ v čele s tou ruskou, přesněji armádou Sovětského svazu. Tím se započala tzv. normalizace, byť první měsíce po okupaci byly ještě relativně uvolněné poměry. Drastické restrikce, jež tvrdě zasáhly dobové dění (se všemi jeho politickými a kulturními aspekty) a ovlivnily smýšlení populace, se rozjely až v dubnu a srpnu 1969.

Pro náš pohled na onu dobu je důležité i to, že v obecné paměti zůstala léta 1963 – 1969 spojena s výrazem „zlatá šedesátá“. Toto sousloví bylo spojováno také, a možná především, s mimořádným rozmachem české kultury, která se počala stále zřetelněji vymezovat vůči státnímu establishmentu. Díky tomu se jí paradoxně dařilo navázat kontakt i se západními kulturními adresáty prožívajícími ve stejnou chvíli svůj vzdor vůči establishmentu tamnímu. Dokladem mohou být například mezinárodní úspěchy československé kinematografie. Nejpatrnější z filmových úspěchů byly dva československé filmy oceněné Oscary - *Obchod na korze* (1965, Ján Kadár, Elmar Klos, podle předlohy

Ladislava Grosmana) a *Ostře sledované vlaky* (1967, Jiří Menzel, podle předlohy Bohumila Hrabala).²⁸

3.2 Divadla malých forem

Mimořádným fenoménem ve „zlatých šedesátých“ bylo hnutí tzv. divadel malých forem. Tento pojem se ustálil na počátku šedesátých let pro divadelní produkce působící v komorních podmínkách s nepříliš početným publikem, s nímž však vstupovala do přímé komunikace, což vyvolávalo velký sociální ohlas. Zvláště, když tato divadla v opozici vůči aktuálnímu politickému dění, ale i vůči mocí okrajované představě správného umění, usilovala o autentické vyjádření generačních postojů a názorů. Pro poetiku divadel malých forem je charakteristická žánrová různorodost, provazování literárních a hudebních prvků, sklon k improvizaci a především hledání jiných typů dramatických textů, než tomu bylo v dobových „velkých divadlech“. V počátku při tom toho hnutí bylo spojeno i s rehabilitací v padesátých letech tabuizované populární hudby, jazzu rock'n'rollu a big beatu. Takovýto typ produkcí zprvu vznikl na amatérské bázi, tedy bez ambice stát se uměleckou institucí. Nejúspěšnější ze souborů se postupně přeci jen zprofesionalizovaly.²⁹

Ke vzniku a stabilizaci divadel malých forem paradoxně dochází v období politického utužování. Tradičně je vznik tohoto fenoménu spojován s Redutou na pražské Národní třídě, kde na podzim 1957 začali vystupovat Jiří Suchý a Ivan Vyskočil s tzv. text–appealy. Právě oni dva následně, v roce 1958, zakládají Divadlo Na zábradlí. Téhož roku se začíná prosazovat kabaretní divadlo Rokoko. V následujícím roce 1959 Jiří Suchý, vyhoštěný z Divadla Na zábradlí, zakládá divadlo Semafor. V témže roce v uvolněné Redutě začíná působit literární kabaret Paravan a v Brně vzniká Kabaret Večerní Brno.

Všechny tyto iniciativy vyrůstaly z opozice vůči institucionalizované divadelní produkci, která byla propojena s představou tradičního velkého divadla a standardního dramatu. Vytvořily nový náhled na vztah divadelní tvorby a textu. Nově vzniklá divadla navazovala na meziválečnou tvorbu podobného typu, přičemž se výslovně hlásila především k tvorbě dvojice V+W.

²⁸ JANOUŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945 - 1989: III. 1958 - 1969*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9.

²⁹ Nový impuls: divadla malých forem- Další podoby modelové dramatiky. In: JANOUŠEK, Pavel, Veronika KOŠNAROVÁ, Karel PÍORECKÝ, Kateřina PÍORECKÁ a Milena VOJTKOVÁ. *Přehledné dějiny české literatury: 1945 - 1989*. Praha: Academia, 2012, s. 269 - 270. ISBN 978-80-200-2057-4.

Základním principem divadel malých forem byla snaha najít nekonvenční prostředky pro oslovení diváka, pojmenování prožívané skutečnosti a odmítnutí dosavadních estetických norem. Tehdy atypická divadla ke své produkci využívala doposud nevšední formy a tvary divadelního projevu (revue, hudební a literární produkce, kabarety, pantomimu, černé divadlo atd.).

Ačkoli se jednalo o různé druhy divadel, tj. divadla satirická, poetická, intelektuální, hudební i literárně - kabaretní, všechna spojovala snaha o otevřenost divadelního tvaru a způsobu. Jejich záměrem byla funkčnost divadla jako tvůrčí dílny. Chtěla se vymezit od vytváření divadelní iluze a preferovala mozaikový formát divadelního programu. Tak se rodila za sebou volně řazená, ale přesto ideově propojená pásma scének a výstupů, většinou hudebně doprovázených. Jestliže se aktéři rozhodli využít tradičnější literární formát dramatického textu, většinou volili absurdní drama nebo se jím nechali alespoň inspirovat. Ovšem bylo možné reinterpretovat i klasická díla.

V čele jednotlivých divadel stály vždy výrazné individuální osobnosti. Přesto se však v nich projevovala výrazná tendence vnímat divadlo jako kolektivní autorské dílo. Jednotlivé inscenace byly organicky propojeny s konkrétními interprety tak, že v podstatě nebylo možné je přenést na jinou scénu. Zjevný byl i sklon k improvizaci, jež měla navodit tvůrčí komunikaci s diváky v daném okamžiku: tady a teď.

Malá divadla chtěla především docílit přímého kontaktu mezi jevištěm a hledištěm. Snahou bylo vytvořit aktivní spoluúčast na scéně. Jejich témata se dotýkala existencionálních otázek a rozporu vládnoucí ideologie a společenské reality. Z počátku však nebyla akceptována, dokonce jim byl vyčítán amatérismus a nedostatečná angažovanost. Vše se změnilo až po premiéře hry *Jonáš a tingl - tangl* v divadle Semafor roku 1962, kdy poetiku malých divadel začala respektovat nejen kritika, ale i politický dohled nad tvorbou. Tato divadla se tak stávala mluvčími mladé generace šedesátých let, což jim ve svém důsledku přineslo značnou popularitu. Důležitou součástí hnutí byla populární hudba, neboť většina tehdy oblíbených zpěváků byla spojena s konkrétními divadelními soubory. Divadla se vyjadřovala prostřednictvím soudobých hudebních stylů (jazz, swing, šanson, big beat a rock'n'roll), které přebírala z doposud tabuizované západní kultury. Původní autorská tvorba Suchého, Šlitra a dalších se pak stala natrvalo součástí české kultury.³⁰

³⁰ Nový impulz - Poetika divadel malých forem. In: JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989: III. 1958-1969*. Praha: Academia, 2008, s. 419 - 438. ISBN 978-80-200-1583-9.

Jak jsem již napsala, zrod divadel malých forem je spojován zejména s pražskou Redutou, kde roku 1956 účinkovala hudební skupina Acord band, s basistou Jiřím Suchým. Repertoár byl převzatý z rádiové stanice Luxembourg a doplněný písněmi Jaroslava Ježka. Publikum tvořili primárně herci, filmaři a výtvarníci. Mezi nimi byl i herec Miroslav Horníček, kterého zaujala nekonvenční poezie a hudba. Začal spolupracovat s Jiřím Suchým ve svých pořadech *Pondělky s tetou*. Po ukončení spolupráce s Miroslavem Horníčkem Jiří Suchý nachází partnera ve svém příteli Ivanu Vyskočilovi, se kterým se pokouší o literárně - divadelní uskupení.³¹

Roku 1958 Jiří Suchý, Ivan Vyskočil, Helena Philippová a Vladimír Vodička zakládají Divadlo Na zábradlí. Pro svoji uměleckou činnost si zvolili budovu na Anenském náměstí.³² První uváděnou hrou bylo hudební leporelo *Kdyby tisíc klarinetů*, které mělo premiéru 9. prosince téhož roku. Jednalo se o antimilitaristické pásmo písní a pantomimy, ve kterém je hlavním motivem situace, kdy se vojákům změní zbraně na hudební nástroje.³³ Dalším dílem z pera Jiřího Suchého a Ivana Vyskočila byla moralita *Faust, Markétka, služka a já* z roku 1959. Goethův Faust se zde setkává se soudobou Markétkou a společně rozvíjí myšlenku o morálních hodnotách člověka. Ke členům souboru patřil i Ladislav Fialka se svou pantomimickou skupinou a díky nim bylo Divadlo Na zábradlí obohaceno o další, ve své době neobvyklý, divadelní žánr.

Vzhledem k tomu, že se pro Jiřího Suchého nenašel v Divadle Na zábradlí náležitý tvůrčí prostor a část kolegů pochybovala o jeho herectví, záhy soubor opouští. Jediným uměleckým vedoucím Divadla Na zábradlí se tak stává Ivan Vyskočil – herec a psycholog, který měl na svou dobu velmi nestandardní náhled na divadelní komunikaci. Poetiku jeho děl charakterizovalo napětí mezi nezávaznou komikou a tendence k filosofickým úvahám, ale také kladl nebyvalý důraz na otevřenost tvůrčího procesu. Souboru divadla ale přestal tento přístup k tvorbě postupně vyhovovat, a tak i on v roce 1961 Divadlo Na zábradlí opouští a zakládá své vlastní Nediadlo.³⁴ Po jeho odchodu nastupuje do divadla Jan Grossmann jako režisér, a tím nastává tzv. vrcholné období Divadla Na zábradlí, které se mění na malou činoherní scénu, rozvíjející českou podobu absurdního divadla.

³¹HERCÍKOVÁ, Iva. *Začalo to Redutou*. Praha: Orbis, 1964.

³² Prostor divadla byl nejprve využíván jako továrna pro potisk látek vedený Jednotou katolických tovaryšů. I oni zde provozovali divadlo.

³³ Roku 1964 měl premiéru stejnojmenný film, který režíroval Ján Roháč a Vladimír Svitáček.

³⁴ Nový impulz - Zakladatelské legendy: Divadlo Na zábradlí a Semafor. In: JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989: III. 1958-1969*. Praha: Academia, 2008, s. 420 - 421. ISBN 978-80-200-1583-9.

Divadlo Semafor, neboli SEdm MALých FORem, zahájilo svou činnost na podzim roku 1959 v divadelním sále v ulici Ve Smečkách. Divadlo zakládá Jiří Suchý spolu s Jiřím Šlitrem. Divadlo se nejprve mělo jmenovat Dimafor jako zkratka Divadlo malých forem. Autoři se chtěli věnovat většímu spektru uměleckých žánrů, než bylo tou dobou zvykem. Jejich sedmi malými formami byly myšleny jazz, tanec, film, poezie, loutkářství, výtvarné umění a hudební komedie. Svou produkci započalo divadlo dne 30. října roku 1959 hrou *Člověk z půdy*, což byla komedie kombinující dramatický text a písně. Inscenace byla projevem dobové adorace mládí ke všemu strnulému a zastaralému. Divácky úspěšná hra byla ovšem kritikou přijata velmi chladně. Další inscenací byla hra *Taková ztráta krve*, která měla premiéru 12. října 1960. Černá komedie s detektivní zápletkou byla nejprve zakázána a poté znovu uvedena roku 1961. V divadle účinkovali např. herci Miroslav Horníček a Miloš Kopecký. Působil zde také Karel Gott, Waldemar Matuška a Eva Pilarová. Divadlo Semafor se v této době významně podílelo na rozvoji moderní české pop music. Klíčovou inscenací byla hra *Jonáš a tingl – tangl*, což bylo kabaretní pásmo oživující již opomenutý svět šantánu. Poprvé se zde představila herecká dvojice rozesmátého Jiřího Suchého a herecky zkoprněného Jiřího Šlitra. Díky této hře se vytříbil typ autorského divadla, který přes svou pečlivou připravenost na jevišti působí dojmem improvizace. Roku 1967 byla Jiřím Suchým do divadla přizvána herecko – autorská dvojice, jednalo se o Miroslava Šimka a Jiřího Grossmanna. Ačkoli byli oba herci generačně mladší, i oni rovněž vyznávali divadlo vystavené na slovním humoru. Jediným rozdílem bylo, že oproti semaforскому jazzovému naladění, oni tíhli k hudbě big beatové. Oba herci už od roku 1962 působili v Divadelním klubu Olympic a v divadélku Sluníčko. Dvojice do Semaforu tak přišla s již vyzkoušeným osobitým text–appealovým tvarem představení. Po smrti Jiřího Šlitra roku 1969 se Jiří Suchý snažil nejprve vytvořit dvojici s Josefem Dvořákem. Nakonec se jeho divadelní spřízněnou duší stala Jitka Molavcová.³⁵

Dalším divadlem malých forem, které vzniklo v Praze, byl Činoherní klub. U jeho zrodu stáli především dramaturg Jaroslav Vostrý s režisérem Ladislavem Smočkem. Režisér Jan Kačer pak přivedl do souboru herce a herečky, se kterými už dříve pracoval ve svém ostravském angažmá. Už od počátku se jednalo o názorově spřízněný kolektiv, který spoluvytvářel poetiku divadla. Zájem souboru spočíval hlavně v divácky chtěném ztvárnění postav a v odpoutávání se od starých tradic. Svou produkci zahájili válečným dramatem

³⁵ Nový impulz - Zakladatelské legendy: Divadlo Na zábradlí a Semafor. In: JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989: III. 1958-1969*. Praha: Academia, 2008, s. 422 - 425 . ISBN 978-80-200-1583-9.

Piknik od Ladislava Smočka roku 1965.³⁶ K jejich nejznámějším inscenacím světových autorů patří Machiavelliho *Mandragora*, Gogolův *Revizor* nebo Čechovův *Strýček Váňa*. Také uvedli představení od Aleny Vostré *Na koho to slovo padne* nebo prvotinu Pavla Landovského *Hodinový hoteliér*, kde účinkoval Oldřich Nový. Další velmi známou inscenací je *Podivuhodné odpoledne dr. Zvonka Burkeho* od Ladislava Smočka. Mezi nejznámější herce Činoherního klubu patřili Josef Abrhám, Jiří Hrzán, Petr Čepek, Jiří Kodet, Libuše Šafránková, Nina Divíšková, Pavel Landovský, Josef Somr, Leoš Suchařípa a další. V divadle hostovali i režiséri Jiří Menzel, Evald Schorm či Jiří Krejčík, který inscenoval také nejčastěji hranou hru divadla *Penzion pro svobodné pány* z roku 1965.

Hnutí divadel malých forem se prosazovalo i mimo Prahu. V Liberci vzniklo v sezóně 1963/1964 z iniciativy výtvarníka, herce a režiséra Jana Schmida Studio Ypsilon. Bylo založeno jako amatérské experimentální divadlo, které kladlo důraz na nekonvenční propojení herecké, slovesné, hudební, scénografické a režijní složky. Poetika divadla souvisela s improvizací hravostí, která mimo jiné vytvářela estetizované trapno. První část jejich první inscenace *Encyklopedické heslo XX. století* měla premiéru roku 1964. Druhá část byla uvedena o rok později. Autoři inscenace (Jan Schmidt a Karel Novák) vytvořili z chronologicky upořádaných jednotlivin odlišného řádu příběh neklidného století. Další inscenací byla hra jménem *Carmen nejen podle Bizeta*, která měla premiéru roku 1966. Součástí divadelní produkce byly i *Takzvané večery na přidanou*, kde převládala kolektivní improvizace.³⁷

Dalším příkladem kvalitní malé mimopražské scény bylo divadlo Večerní Brno. Prvním vystoupením souboru byly živé satirické výstupy *Večerní Brno* v divadélku Radost roku 1959. Autory pásma byli Miroslav Skála, Vlastimil Pantůček a Lubomír Černík. Dalším humorným, a především ucelenějším, pásmem bylo *Pozor, hodný pes!* Miroslava Skály a Vladimíra Fuxe. Divácky nejúspěšnější se stala hra *Drak je drak aneb Kterak Žužličtí k rozumu přišli* od autorů Miroslava Skály, Vladimíra Fuxe a Vlastimila Pantůčka.³⁸

³⁶ Nový impuls: divadla malých forem - Další podoby modelové dramatiky. In: JANOUŠEK, Pavel, Veronika KOŠNAROVÁ, Karel PÍORECKÝ, Kateřina PÍORECKÁ a Milena VOJTKOVÁ. *Přehledné dějiny české literatury: 1945 - 1989*. Praha: Academia, 2012, s. 283 - 284. ISBN 978-80-200-2057-4.

³⁷ Tamtéž, str. 287 - 288.

³⁸ Tamtéž, str. 286 - 287

4 Malostranská beseda v 60. letech

Malostranská beseda jako organizace řízená pražským Kulturním a společenským střediskem od roku 1960 a od roku 1962 spadající pod Obvodní kulturní dům Prahy I, byla využívána k rozmanité kulturní a společenské činnosti. Postupně zde vznikaly zájmové skupiny – Nová scéna kouzel, Valašský, Hanácký a Slovácký kroužek. Realizovaly se zde iniciativy řeckých a ukrajinských menšin. Pořádaly se rovněž kurzy šití, jazykové, výtvarné a hudební kurzy.³⁹ Součástí kulturního programu byli i hudební vystoupení nejrůznějšího typu.

Roku 1966 vznikl v Malostranské besedě pořad Jazz klub, který byl jedním z prvních pravidelně pořádaných jazzových večer v Praze mimo Redutu. Každý týden si mohlo publikum poslechnout klasický jazz od skupiny Jazz Fiddlers⁴⁰ pod vedením Karla Mezery.⁴¹

Různorodé divadelní aktivity dostávají pevnější podobu v roce 1964, když v Malostranské besedě vznikne amatérské divadlo Dostavník, které zde začne dvakrát týdně bavit obecenstvo svými zajímavými komickými a kabaretními představeními, na kterých se vedle členů skupiny Jazz Fiddlers podílí i známý choreograf Frank Townen.⁴² Diváci se mohli s divadlem Dostavník smát, zpívat a dokonce i tančit, jelikož byly díky nim pořádány i plesy. Podle pamětníka: „Dostavnická mnohostrannost začala v podstatě formovat tvář a budoucí dramaturgii Malostranské besedy.“⁴³

Klíčovým rokem pak byl rok 1967, kdy se v Malostranské besedě rodí hned dvě pozoruhodné divadelní aktivity. Významnou chvílí nejen pro besedu, ale celou českou kulturu, kterou si současníci pravděpodobně ani neuvědomovali, byl vznik Divadla Jára Cimrmana. Nicméně dříve toho roku zde bylo založeno i divadlo Antitalent, které svým specifickým druhem humoru taktéž obohatilo českou kulturu.

³⁹ Zahájení činnosti Malostranské besedy. In: RADOSTA, Robert. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 24. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

⁴⁰ Před divadlem Dostavník v Malostranské besedě působilo divadlo Pohrabáč, které ovšem nefungovalo příliš dlouho. Někteří muzikanti z rozpadlého souboru chtěli ovšem svou činnost provozovat i nadále a tak oslovili divadlo Dostavník a začali s nimi spolupracovat. Zpočátku jen jako doprovodná hudba k jejich text-appealům, později se vyvinuli jako samostatně fungující Jazz Fiddlers. Jejich popularita stoupala a tak začali pořádat vlastní večery pod hlavičkou Dostavníku.

⁴¹ Malostranská beseda 1965 - 2006. In: a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 26. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

⁴² Pseudonym Frank Townen si František Novotný vymyslel proto, že při své umělecké dráze tanečníka nebyl podporován svým otcem a to i přesto, že mimo jiné dvakrát zvítězil na mistrovství Evropy. Později se stal choreografem a tanečním pedagogem.

⁴³ Viz poznámka 41.

5 Divadlo Jára Cimrmana⁴⁴

Pokud bych byla první, kdo píše o tomto divadle, měla bych nepochybně těžkou úlohu, ocitla bych se ve složité situaci. Nicméně o tomto specifickém fenoménu národní kultury po všech těch publikacích, které o něm během více než padesáti let od jeho zrodu byly sepsány, není o nic lehčí. Ve své práci se mu ale nemohu vyhnout, protože jde bezpochyby o nejvýraznější soubor, který je s Malostranskou besedou šedesátých let spjat.

Český génius a velikán Jára Cimrman se zrodil již roku 1966 v Nealkoholické vinárně U Pavouka, což byl neexistující pražský podnik, ze kterého byl vysílán fingovaný přímý přenos na stanici Praha. Autory nápadu na smyšlenou vinárnu a fiktivního myslitele, vynálezce, pedagoga a bůh ví, čeho ještě, byli Zdeněk Svěrák a Jiří Šebánek. Režisérkou pořadu byla Helena Philippová, pozdější spoluzakladatelka Divadla Jára Cimrmana, jako hudební dramaturg zde působil Ivan Štědrý. Stálým hostem vysílání se stal například muzikolog Evžen Hedvábny, ve skutečnosti Karel Velebný nebo inženýr a svérázný vynálezce Artuš Lefler neboli Oldřich Unger. Každá relace byla zakončena výstupem kouzelníka ilusionisty Jožky Merana Blažejovského.

Fingovaný přímý přenos se stal velmi populárním a tak Jiřího Šebánka napadlo rozhlasový pořad převést na divadelní scénu a založit divadlo. Inspirací mu byli baráčníci ve Velkobaráčnické rychtě v Nerudově ulici, kteří zkoušeli vlastní hru. Se svým nápadem se svěřil Ladislavu Smoljakovi, Zdeňku Svěrákovi a Miloni Čepelkovi. Jiří Šebánek chtěl založit divadlo ryze pánské, chtěl po vzoru jejich dědů vytvořit místo respektované ženami, mužské hájemství. Vycházel z předpokladu, že po úspěšném rozhlasovém pořadu by mohlo mít úspěch i divadlo. Nejprve se nápadu Jiřího Šebánka všichni srdečně zasmáli. Především proto, že by v divadle měli také účinkovat. Během večera se ale bláhový nápad změnil ve strategickou diskusi o koupi opony. Nakonec se domluvili, že Jiří Šebánek a Zdeněk Svěrák do konce roku 1966 napíší každý jednu jednoaktovku. Aby svoji hru dostali do povědomí společnosti, v Nealkoholické vinárně u Pavouka zazněla na Vánoce roku 1966 zpráva, že při budování krbu v Liptákovské chalupě doktora Hedvábneho narazili na truhlu s rukopisem zapomenutého českého génia. Tímto ohlášením mohli svou rozhlasovou činnost povýšit na činnost divadelní.

⁴⁴ Veškeré informace k této kapitole byly čerpány z SVĚRÁK, Zdeněk, Ladislav SMOLJAK a Jaroslav WEIGEL. *Divadlo Jára Cimrmana - Divadlo, které se proslavilo*. ComputerPress, 1997, s. 1 - 18. ISBN 978-80-264-0324-1.

Zásluhu na vzniku Divadla Járy Cimrmana měla především Helena Philippová, která se podílela na založení například i Divadla Na zábradlí nebo Semafor. Právě ona navrhla, že by jejich divadlo mělo být součástí Státního divadelního studia Praha (dále uváděno pod zkratkou SDS). Nejdříve se pánové profesionálního přístupu Heleny Philippové zalekli. Jako v podstatě amatérští herci si nevěřili natolik, aby se ihned na počátku postavili před SDS. Ale už bylo pozdě, Helena Philippová domluvila předváděcí představení na 19. června 1967. Aby je SDS mohlo přijmout, museli před komisí svou práci předvést na prknech Malostranské besedy. Pro tuto příležitost napsal Zdeněk Svěrák jednoaktovku *Akt*. Jiří Šebánek měl rozpracovanou hru *Domáci zabijačka aneb Nebyl tady Bormann*. Hra *Akt* se zkoušela nejprve v redakční kanceláři rozhlasu, následně v Redutě a nakonec v Malostranské besedě. Datum schvalovacího představení se blížilo, ale Jiří Šebánek svou hru stále neměl hotovou. Díky tomu vznikl náhradní program v podobě semináře o životě a díle českého génia. Přišla ona rozhodující chvíle a dne 19. června 1967 začínající soubor Divadla Járy Cimrmana stanul před rodinou, přáteli, ale především před výborem SDS. Večerní program započal seminářem a pokračoval jednoaktovou hrou *Akt*. Tento model se s drobnými obměnami udržel dodnes. Představení mělo úspěch a SDS soubor přijalo do svých řad.

Jelikož byli přijati na konci divadelní sezóny, začali svůj pravidelný provoz v Malostranské besedě až na podzim, dne 4. října 1967. V tisku bylo Divadlo Járy Cimrmana přijato vlídně.

Již 8. listopadu se inscenovala hra od Ladislava Smoljaka *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. A tutéž divadelní sezónu, 7. února 1968 měla premiéru dlouho očekávaná hra Jiřího Šebánka *Domáci zabijačka*.

Po roce fungování nově vzniklého divadla se původní kolektiv rozešel z důvodů uměleckých i osobních neshod. Ze souboru odešel Karel Velebný, Helena Philippová a Jiří Šebánek. Díky vlastní představě Jiřího Šebánka o českém velikánu vzniká paralelní linie cimrmanologie s názvem Salón Cimrman.⁴⁵

⁴⁵ Jiří Šebánek a Karel Velebný spolu s Martinem Zákravským, Karlem Bartoníčkem a Janem Klusákem pokračovali ve výzkumu českého génia Járy Cimrmana a roku 1980 založili Salón Cimrman. Častým hostem souboru byl i herec Divadla Járy Cimrmana Miloň Čepelka. Blíže se specializovali na pseudovědecké referáty a přednášky doprovázené písněmi. Oproti Divadlu Járy Cimrmana se více drželi původního záměru fungovaného rozhlasového pořadu Nealkoholická vinárna U Pavouka.

Dne 17. dubna 1969 má premiéru hra *Hospoda na mýtince* od nové umělecké dvojice, která přetrvává po celou dobu fungování divadla, Svěrák a Smoljak. Do souboru přichází Jan Klusák, Pavel Vondruška, Petr Brukner a Jaroslav Vozáb. O rok později, 14. května, se může divadlo pyšnit další inscenací a to *Vraždou v salónním coupé*. Během tohoto roku se inscenační tým rozroste o další nové členy, kterými jsou František Petiška a Jaroslav Weigel, který věnuje divadlu osobitou grafickou podobu.

6 Divadlo Dostavník

Amatérské divadlo Dostavník začalo svůj umělecký život v Malostranské besedě roku 1964. Díky satirickému humoru a báječnému kolektivu fungovalo jako jedno z nejznámějších a nejúspěšnějších amatérských divadel té doby. Politický podtext jejich her, hudební doprovod Jazz Fiddlers a taneční výstupy pod vedením Franka Towena jim přinesly nebyvalou popularitu. Ačkoli nejčastěji působili v Malostranské besedě, hostovali i v sále Kotvy, v Luxoru, v Klubu strojařů, v Domě pionýrů a mládeže v Karlíně.

6.1 Počátky divadla Dostavník

Zakladateli divadla Dostavník byli Jiří Vaňáček a Jan Pracner, kteří se znali z vojny. Aby si ukrátili dlouhý čas, secvičovali spolu divadelní scénky a vymýšleli různé legrace. Po dokončení vojenské služby Jiří Vaňáček jednoho dne objevil v Praze na tramvajové zastávce inzerát, že Malostranská beseda a Branické divadlo shání divadelní soubory. V Branickém divadle chtěli více méně soubor konvenční, který by klasicky hrál Jiráskovu Lucernu a podobně. V konkurzu do Malostranské besedy dostavničtí uspěli. K zakladatelům lze počítat i Vladimíra Vančuru, tehdy studenta FAMU, jenž byl především organizátorem a později se projevil i jako výtečný herec.⁴⁶

Vznik kabaretně – revuálního divadla Dostavník datujeme na podzim roku 1963, kdy se zakládající členové souboru poprvé sešli v Malostranské besedě. Seznámili se zde s Blankou Zappovou, která tou dobou působila v besedě a zároveň v Poetické vinárně Viola, což byla scéna věnovaná především prezentaci básnické tvorby. Právě ona se stala režisérkou první inscenace divadla, v lednu 1964 vedeného text–appelu *Člověčí samomluvy neboli Concerto grosso pro rozmyšlenky a lidský hlas*. Představení doprovázela hudební skupina jménem Jazz Septet Orfeus skladbami od Michala Konečného.⁴⁷ Jednalo se o pásmo kritických básní a veršovanék. Tento druh tvorby ale neměl kýžený ohlas, a tak se Blanka Zappová navrátila zpět do Violy. Krátkodobá a neúspěšná byla rovněž režijní spolupráce se studentkou FAMU Hanou Drábkovou.

⁴⁶ Osobní rozhovor s Jiřím Vaňáčkem ze dne 12. prosince 2022 v Kavárně Slavia.

⁴⁷ Malostranská beseda 1965 - 2006. In: a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 25. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

Skutečný zrod divadla Dostavník lze tak datovat až rokem 1965, kdy soubor zinscenuje hru nazvanou *Vědecké symposium* a již tímto naznačující, že jde o parodii. Poprvé ji uvedli v paláci Kotva, ale až s obnovenou premiérou této hry se dostávají znovu do sálu Malostranské besedy.

Roku 1965 soubor v paláci Kotva představuje hru *Vědecké symposium* s krhútskou tematikou. Ve *Večerní Praze*⁴⁸ ze 4. června roku 1965 se dozvídáme, že divadlo Dostavník pořádalo v klubu Stoletá v ulici Na Zderaze jeden ze svých nepravidelných text-appelových večerů. Soubor uvedl pořad *Vědecké symposium*. Recenzent přitom ocenil, že představení sice zprvu vypadalo jako studentská recese, během večera však vyšlo najevo, že souboru jde o mnohem víc než pouze o rozesmání obecnstva. Skrze cílevědomě satirické dialogy se účinkující snažili vystihnout chyby v našem životě. Nikdo však nejednal nadřazeně, ba naopak výtky byly pronášeny přátelsky a se snahou pomoci. Hra, která podle vzpomínek pamětníků měla již obsahovat i výstupy s krhútskou tematikou, začala být uváděna od 6. října na scéně Malostranské besedy.

Tam také téhož roku, 25. listopadu, Dostavník uvedl na scénu další text-appeal *Antihmoty čili Hašek kontra poezie*. Hra neměla divácký úspěch a tak byla stažena z repertoáru.

6.2 Rozmanitost tvorby divadla Dostavník

Divadlo Dostavník nicméně začíná v Malostranské besedě vystupovat dvakrát týdně, konkrétně v úterý a ve čtvrtek. Soubor přitom formují především nově příchozí členové, Vladimír Havel a Jaroslav Kašpar. Tvorba souboru měla dvě linie, první tvoří kabaretní představení, na nichž spolupracovali choreograf (stepař) Frank Townen a již několikrát zmínění Jazz Fiddlers, druhou linii tvoří historické hry. Vedle toho však občas inscenovali i klasická dramata.⁴⁹

První linii reprezentuje hra Michala Konečného *Diana blázní aneb Dostavník zpívá*, která byla uvedena 17. listopadu roku 1966.⁵⁰ Dostavník se tou dobou vzhledl v Semaforu a díky této inspiraci vzniklo hudební představení, pásmo o devatenácti písních, s tanečním doprovodem. Lidová demokracie otiskla dne 2. února 1967 recenzi⁵¹ o mladém souboru

⁴⁸ sm. Kam jdeš, Dostavníku?. *Večerní Praha*. Praha, 1965. ISSN 1210-1117.

⁴⁹ Osobní rozhovor s Jiřím Vaňáčkem ze dne 12. prosince 2022 v Kavárně Slavia.

⁵⁰ Malostranská beseda 1965 - 2006. In: a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 27. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

⁵¹ mik. Představuje se soubor Dostavník. *Lidová demokracie*. Praha: Vyšehrad, 1967.

Dostavník, který pravidelně účinkuje v Malostranské besedě. Píše se zde o jejich pořadu Diana blázní aneb Dostavník zpívá. Jsou přirovnáni k Voskovci a Werichovi nebo k poetice divadla Semafor, ačkoli zároveň projevují prý vlastní invenci vyjadřovat se po svém. Menší výtku utrpěla režie, která by měla být více rytmizovaná, ale zato je pochválen jejich kultivovaný humor a svěží neotřelost.

Jak jsem zmínila výše, dostavničtí často měnili svá působiště (nejčastěji mezi lety 1965 až 1967). Dne 12. ledna roku 1967 vyšel v Mladé frontě článek⁵², kde Julius Macháček reflektuje produkci divadla Dostavník. Zabývá se už samotným názvem divadla. Tvrdí, že jméno Dostavník, tedy povoz dostavující se z jednoho místa na druhé, se k tomuto divadélku nadmíru hodí, neboť ono samo nemá stálou střechu nad hlavou. Dostavničtí hostovali v sále Kotvy, v Luxoru, v Klubu strojařů, v Domě pionýrů a mládeže v Karlíně. Na nejdelší čas se Dostavník zastavuje v Malostranské besedě.

Druhou linii v tvorbě Dostavníku prezentuje hudební leporelo *Pyramida* Michala Konečného, uvedené 9. března roku 1967. Šlo o hru s historicko – detektivní zápletkou o dvou cestovatelích, kteří putující ze země do země srovnávali svoje tamní zážitky a zkušenosti s tím, co znají ze své československé vlasti. Dne 7. listopadu 1967 pak Dostavník uvedl asi nejznámější a možná i nejúspěšnější hru *Co Kosmas nenapsal* autorů Ervína Hrycha a Slavomíra Pejčocha. Hra o dvou studentech, kteří začnou psát kroniku, aby napravili Kosmu. Myšlenka je taková, že opraví Kosmovu historii. Hra byla velmi aktuální a politická, nicméně v uvolňující se politické atmosféře prošla složitým procesem schvalování.⁵³

6.3 Spolupráce s Ervínem Hrychem

Součástí dobové kulturní atmosféry šedesátých let byl i literární časopis Plamen, ve kterém se objevovaly mimo jiné zmínky o krhútském národu – právem vymyšleném a neprávem zapomenutém.⁵⁴ Jejich autorem byl Ervín Hrych⁵⁵, který byl zároveň

⁵² MACHÁČEK, Julius. Dostavničko v pražském Dostavníku. *Mladá fronta*. Praha, 1967.

⁵³ Malostranská beseda 1965 - 2006. In: a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 28. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

⁵⁴ Krhúti jsou prapůvodní národ českých zemí blíže specifikovaný v Krhútské kronice od Ervína Moroně Hrycha. Tento národ připutoval do české kotliny spolu s Čechy, se kterými se asi-milovali, ale nepodlehli přemyslovské centralizaci.

⁵⁵ Ervín Moroně Hrych se narodil 23. května 1929 ve Vrskmani u Chomutova. Byl literárním vědcem, spisovatelem, humoristou a předkladatelem z francouzštiny a angličtiny. Stal se vavřincem státní ceny Rosi-Fielda Šumavanského. Ervín Hrych vystudoval v letech 1948-1953 na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy obor literární věda – čeština. Od roku 1953 působil jako literární kritik v redakci Mladé fronty. Tuto činnost provozoval celé tři roky a ještě téhož roku, tj. 1957 se stal pracovníkem zahraničního oddělení ve Svazu československých spisovatelů. Poté dva roky pracoval v Zahraničním odboru Ministerstva kultury a informací.

i spoluautorem knihy *Krhútská kronika, Paměti prarapla středního věku*.⁵⁶ Kniha byla vydána Československým spisovatelem roku 1967. Ervín Hrych rozšiřoval spolu se svými přáteli a kolegy ideje T. R. Fielda⁵⁷, ze kterých postupně společně vyvinuli ucelený komplex podobný pozdějšímu Járovi Cimrmanovi. Dostavnickým se jeho práce velice zalíbila, a tak ho pozvali k sobě do divadla. I jemu se jejich činnost zamlouvala, a tak mohla započít dlouholetá spolupráce. Ervín Hrych napsal pro divadlo Dostavník řadu skvělých her a revuálních pořadů.⁵⁸ A o Dostavníku se tak začalo hovořit jako o Krhútském národním divadle, což bylo podpořeno i tím, že pořádal tematické plesy pro divadelní komunitu, nazývané Krhútské ptákoviny, které s chutí navštěvovali i herci jiných divadel.

Rok 1968 se nesl už ve znamení stálých představení. Dne 17. prosince dostavníčtí představují publiku hru bratří Čapků *Adam Stvořitel*, kterou režírovali Bohumil Vender a Jan

Od roku 1970 zastával pozici korektora v tiskárně Mír v Praze. Během devatenácti let, kdy se staral o úpravy tiskařského materiálu, mu bylo do jisté míry znemožněno publikovat. Po revoluci roku 1990 byl jeden rok tiskovým mluvčím Ministerstva kultury. Od roku 1990 do roku 1995 působil jako redaktor Českého rozhlasu. Zemřel dne 26. února 2016 v Praze.

⁵⁶ Mystifikace *Krhútská kronika* vznikla v Klášterní vinárně na Národní třídě mezi léty 1960 a 1962. Za účasti Ervína Moroně Hrycha a knihovnic z Městské knihovny se začala rýsovat obdivuhodná historie prastarého národa. Skoro celá 60. léta se ve vinárně v sobotu scházeli Hrychovi přátelé, městské knihovnice, ale i mladí výtvarníci, pracovníci rozhlasu, novináři a někteří herci, kteří urputně pracovali na rozšíření povědomí o zajímavém, bohužel ale opomenutém obyvatelstvu české kotliny. Rozvíjeli myšlenky Bohdana Vojtěcha Šumavanského a rozpracovali tak krhútskou historii, kulturu, později i řeč a písemnictví. Skoro na každé setkání přinesl Ervín Hrych novou kapitolu z dějin krhútského národa. Nejlepší z nich otiskl literární časopis Plamen. Kniha vyšla roku 1967 a obrátila na víru mnoho ateistů, bezbožníků, nevěrců a nevěrníků. Po událostech roku 1968 však upadla v nemilost. Jejím autorovi, Ervínu Hrychovi, bylo znemožněno publikovat. To ho ovšem nezastavilo. Uchýlil se k psaní her, komedií a frašek pro divadlo Dostavník. Z jeho pera vzešlo na patnáct titulů. Jelikož byl nepohodlným autorem, musel tou dobou psát pod různými pseudonymy. Krhútský národ byl obdivován divadlem Dostavník i čtenáři Krhútské kroniky, která vycházela pouze samizdatem. Po roce 1989 ale k znovuobjevení a kýžené renesanci krhútského národa nedošlo. Povědomí o prastarém národu udržovali jen jednotlivci a malé spolky. Kronika se však dočkala několika nových vydání a to v rozšířené podobě. Po mnoha desetiletích bylo možné zařadit části, které nebyly přijaty dobovou cenzurou.

⁵⁷ Pražský židovský spisovatel T. R. Field (vlastním jménem Theodor Adalbert Rosenfeld) alias Bohdan Vojtěch Šumavanský. Jemu se roku 1893 v Domažlicích zjevil bůh Lomikel (krhútský bůh kanálů a potrubí). Díky této zkušenosti se Bohdan Šumavanský stal jeho věrozvěstem. Theodor Adalbert Rosenfeld se narodil 23. dubna 1891 v Praze na Novém Městě. Byl synem pražského německého lékaře Karla Damiána Rosenfelda a Voršily Apfelbeckové. Po smrti otce se rodina přestěhovala do Domažlic. Theodor zde strávil celé své dětství. Vystudoval na pražském gymnáziu a následně absolvoval obchodní akademii. Po smrti matky se rozhodl odejít do Anglie. Díky pobytu v zahraničí získal skvělou znalost cizích jazyků. Během první světové války odjel do Uher s armádou. Roku 1917 se ze zdravotních důvodů vrátil zpět do Prahy. Po válce vystřídal řadu různých zaměstnání, ale žádná práce se nestala jeho stálou obživou. Jedině překladatelství bylo jeho sice příležitostným, ale zato stálým zdrojem příjmu. Pro jeho pozdější kariéru bylo stěžejní setkání se Zdeno Ančíkem a Karlem Konrádem, kteří byli redaktory satirického časopisu Trn. Právě oni mu nabídli spolupráci, která vyústila ve Fieldově publikování jeho vlastní rubriky jménem Literární zádrhel. Tak mohl Rosenfeld – Šumavanský za pomoci přátel roku 1930 vydat svou první sbírku Kosočtverce na ohradách. Druhý svazek jeho básní vyšel o tři léta později pod názvem Kruhy pod očima. V roce 1937 vydal třetí sbírku jménem Lomikel na dlásnech. Po návratu z Anglie se Adalbert zdržoval především mezi pražskou bohémou. Jeho váženým přítelem byl například Emil Artur Longen. Po válce chtěl T. R. Field vydat další sbírku básní, ale jeho plány se neuskutečnily. Nemohl realizovat ani jiný ze svých nápadů, jelikož poválečná doba neakceptovala jeho satiru. Byl členem Svazu spisovatelů, posílal spisovatelské organizaci své verše, přesto neměl u vydavatelů úspěch. Theodor Adalbert Rosenfeld zemřel 4. srpna 1969 na Vinohradech.

⁵⁸ Osobní rozhovor s Jiřím Vaňáčkem ze dne 12. prosince 2022 v Kavárně Slavia.

Pracner. Ačkoli divadlo Dostavník již začalo spolupracovat s Ervínem Hrychem, zpočátku uvádělo i hry jiných autorů.⁵⁹

První historickou hrou Ervína Hrycha Dostavník uvedl 15. dubna roku 1969, v režii Roberta Radosty. Představení z dob husitských jménem *Kacíř aneb Mackovy příběhy* bylo provázené písněmi Karla Hašlera.⁶⁰ Hra o dvou mniších, ve které hrál samotný Ervín Hrych. Hrych ztvárnil postavu kardinála, který byl celý oděn v rudém, což bylo tou dobou velmi provokativní. Ve hře pronáší monolog o tom, že jedině církev ví, co se smí. To byla další paralela k sovětské okupaci. Hra byla proto zakázána, nicméně i přesto se ji soubor snažil uvést alespoň pod jiným názvem *Co se děje*.

V roce 1970 divadlo inscenuje pořad *Rumplování v kumbále*, sestavený z krhútské poezie podle T. R. Fielda, ve kterém účinkoval Jiří Vaňáček v pantomimických výstupech. S pantomimou měl zkušenost již z účinkování v Revolučním klubu, kde půlil ještě před nástupem na vojnu. Téhož roku Dostavník uvádí i večer literárních parodií Ervína Hrycha *Penalty do pusté branky*.

V září roku 1969 vyjelo divadlo Dostavník na zájezd do Anglie, konkrétně do Leicesteru. A to díky anglické skupině The Orpheans Orchestra, která byla předešlý rok v Čechách a chtěla český soubor pohostit doma. Šlo takříkajíc o výměnný pobyt. Dostavníci zde hráli připravený pořad pro tento zájezd. Jednalo se o dramaticko – historické epizody, kde se Jan Žižka setkává s vévodou z Leicesteru. Herci se hru naučili anglicky, ale po prvním představení se jich diváci ptali, jestli právě slyšeli onu češtinu. Dokonce o jejich účinkování vyšel článek s názvem *Skrz železnou oponu do Leicesteru*.⁶¹ V den návratu, 30. října 1969, se uzavřely československé hranice na dlouhých dvacet let.⁶²

⁵⁹ Malostranská beseda 1965 - 2006. In: a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 28. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

⁶⁰ Tamtéž, str. 28.

⁶¹ Czech theatre group members visit Huddersfield. *Daily Examiner*. 1969, 1.

⁶² Osobní rozhovor s Jiřím Vaňáčkem ze dne 12. prosince 2022 v Kavárně Slavia.

7 Mystifikace

Prapůvodní Krhútský národ a českého génia Járu Cimrmana spojuje cosi tajemného. Jedná se o mystifikaci. Abychom mohli o mystifikaci mluvit, měli bychom ji prozkoumat od základu, tj. od samotného původu slova. Pojem mystifikace pochází z řečtiny, je odvozen od slova *mystikos*, což znamená tajuplný. V dnešním chápání smyslu slova mystifikací rozumíme úmyslné šíření nepravdy, jako klamání veřejnosti. Překlad z řečtiny nám ovšem říká, že se nejedná o snahu oklamat či lhát, ale že se pod tímto slovem skrývá cosi tajemného. Záhadný český génius Jára Cimrman, nebo tajuplný národ Krhútů, se dozajista zrodili pro vřelé pobavení publika a ne pro jeho záměrné obelhávání.

Za mystifikaci v tomto kontextu považujeme jakoukoli autorskou hravě pojatou záměnu, která má prostřednictvím odhalení přivést čtenáře či diváka k další interpretaci rovin textu a pobavení. Na rozdíl od podvrhů je mystifikace hrou na tvrzení za určitých podmínek.⁶³

Intencionalita autorského gesta, která čtenáři (divákovi) umožňuje rozlišovat mezi mystifikací a omylem, je nutnou součástí procesu mystifikace. Záměr odhalit toto autorské gesto je základem rozdílnosti mezi mystifikací a lží. „Mystifikační princip buduje text na významovém rozporu mezi zjevným a skrytým, mezi denotátem a konotátem, významem izolovaným a kontextovým. Odhalení skrytého významu (demystifikace) probíhá postupně, anebo naráz.“⁶⁴ Indikátory k odhalení mystifikace mohou mít bezpočet různých podob. Lze do nich zahrnout autorovo přiznání zveřejněním záměru, využití čtenářových kompetencí (znalostí), skryté textové skutečnosti (náznakové metatexty, paratexty, intertexty) a revidování čtenářovy představy, textem navozené a později zpochybněné.⁶⁵

7.1 Mystifikace jako základ vtipu

Mystifikaci lze využít jako základ pro vtip a komické situace. Vtip vzniká na základě kontrastu dvou prvků. Kontrastem dvou složek docílíme dvojsmyslu, paradoxu či absurdity. Pomocí metafory je nám řečeno něco, co není pravda, ale my víme, že to není pravda. Tím vzniká kontrastní situace, na kterou reagujeme smíchem.

⁶³ Teorie mystifikace. In: POŘÍZKOVÁ, Lenka. *Přátelský podvod: Mystifikace (nejen) v české literatuře 20. století*. Praha: Academia, 2014, s. 39 - 41. ISBN 978 - 80 - 200 - 2398 - 8.

⁶⁴ *Průvodce literárním dílem*. In: LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Jinočany: H&H, 2002, s. 203. ISBN 80 - 7319 - 020 - 6.

⁶⁵ Teorie mystifikace - Složky mystifikace. In: POŘÍZKOVÁ, Lenka. *Přátelský podvod: Mystifikace (nejen) v české literatuře 20. století*. Praha: Academia, 2014, s. 41 - 42. ISBN 978 - 80 - 200 - 2398 - 8.

Podle Radko Pytlíka⁶⁶ je mystifikace jen dočasná záležitost a nutně musí dojít k jejímu odhalení. Z demystifikace vyplývá kontrast. Někdo nám lhal, ale teď víme, že nám jen lhal a z toho může vyplynout vtip. Jak ovšem docílit toho, aby člověk mohl dospět ke kýžené demystifikaci? Předpokládáme, že vtip spočívá v odhalení nepravdy, ale co když někdo onu pravdu, která je skutečnosti lživá, nedokáže odhalit?

Existuje tenká hranice mezi lží a mystifikací. Lež je nepravdivá informace podaná jinému člověku za účelem zmást ho, oklamat nebo neřici skutečnou pravdu.

Mystifikace je do jisté míry také lež, ale budeme-li se držet myšlenky Radko Pytlíka, který tvrdí, že k mystifikaci je nutná i demystifikace, jedná se o lež, která má být usvědčena ze lži. Je to lež, která chce být přistižena při činu.

Když chceme tedy správně mystifikovat, musíme vymyslet lež takovou, která bude odhalena, a to snadno. Divák nebo čtenář, který by naše klamání demaskoval příliš rychle, by mohl ztratit zájem. A co hůř, divák, který by nezjistil, že je mu předkládána mystifikace, by pravděpodobně nepochopil humor, se kterým se pracuje.

Ani jedno z mystifikujících divadel v Malostranské besedě, tedy divadlo Dostavník a Divadlo Jára Cimrmana, nebylo objeviteli mystifikačních technik. Už Jaroslav Hašek mystifikoval obyvatele Prahy, když vytvořil fiktivní politickou Stranu mírného pokroku v mezích zákona.⁶⁷

7.2 Historická fikce

Historický text je ideálním podhoubím mystifikace. Díky zprostředkovaným informacím vytváří autor textu prostor pro prolínání skutečného světa se světem fikce. „Oscilování mezi „historickou pravdou“ a „fikčním konstruktem“ jako by se však zároveň ukazovala absurdnost snahy jednoznačně je odlišit.“⁶⁸

Nejvíce je historická mystifikace patrná jako konstrukce alternativních dějin, tj. přepis, většinou klíčových, historických událostí. Čtenář (divák) je nucen konfrontovat svět fikce a dějinné skutečnosti a popřípadě se dál zamýšlet nad jejich vzájemnou interakcí. Díky

⁶⁶ Radko Pytlík (8. října 1928 – 31. ledna 2022) byl český literární historik a spisovatel. Věnoval se především dílu Jaroslava Haška.

⁶⁷ Roku 1911 se konaly volby do Říšské rady. Díky napínavému politickému dění se bohémská skupina kolem Jaroslava Haška rozhodla založit parodickou stranu. Jméno strany vymyslel jeho přítel Eduard Drobílek. Společně uspořádali velkolepou předvolební kampaň kabaretního rázu.

⁶⁸ Mystifikace a historická fikce. In: POŘÍZKOVÁ, Lenka. *Přátelský podvod: Mystifikace (nejen) v české literatuře 20. století*. Praha: Academia, 2014, s. 210. ISBN 978 - 80 - 200 - 2398 - 8.

neúplné znalosti celé lidské historie vzniká nepřehledné množství eventuálních domněnek. Tudíž je čtenář (divák) neustále znejišťován otázkou zdali je jemu předkládaná informace pravdivá a díky tomu může posléze zpochybňovat rozdíly mezi realitou a fikcí. Zatímco historické texty (dramata) čtenáře (diváka) utvrzují v jím poznané dějinné paměti, historická mystifikace ho testuje a jeho znalosti relativizuje.

Divadlo Jára Cimrmana i divadlo Dostavník využívali historickou mystifikaci. Ačkoli Divadlo Jára Cimrmana pro svoje dějinné explikace využívá seminární části představení, divadlo Dostavník poupravené dějiny vkládá přímo do děje hry. Dalším rozdílem je, že Divadlo Jára Cimrmana se zaměřuje na jedince vsazeného do kontextu dějin, divadlo Dostavník se kontextu dějin věnuje bez jednoho upřednostněného individua. Přesto je v obou divadelních produkcích patrná mystifikační tendence upravování dějin pro pobavení publika. V dialozích také obě divadla satiricky narážejí na dobovou politickou situaci a vtípně ji glosují.

8 Divadlo Antitalent

Dalším významným souborem působícím v Malostranské besedě během šedesátých let je Divadlo Antitalent. Jednalo se o divadlo autorského typu, které založili bratři Justové, Jiří a Vladimír. Ve svých dílech pracovali především s dadaistickým humorem a politickou satirou.

8.1 Vznik divadla Antitalent

Podle vzpomínek Vladimíra Justa již v adolescentním věku s bratrem Jiřím vytvářeli různé dadaistické dialogy. Výrazným podnětem k tomu jim mělo být i přestěhování starého secesního piana do prázdného pokoje po jejich dědečcích. Zde mohli zkoušet, zpívat a hrát celé noci, jelikož pokoj byl oddělen od zbývajících místností bytu.⁶⁹

Jiří se naučil hrát na flétnu, klarinet a kytaru, zatímco Vladimír hrál na klavír a trumpetu. Společně začali plánovat založení divadla. Oba dva věděli, že se nemůžou vyrovnat profesionálním scénám, a tak se už od začátku chtěli vyvarovat tomu, aby jejich divadélko jakkoli klasická divadla připomínalo. Rozhodli se, že se budou programově vydávat za idioty. „*Nejprve psali básničky, ale jelikož v nich našli kus idiotství, tak se rozhodli založit divadlo a ve svém idiotství hledat poezii.*“⁷⁰ Své divadlo pojmenovali Antitalent. S několika přáteli ze studií se rozhodli svůj vlastní „antitalent“ předvádět před obecenstvem. Jejich autostylizace do jisté míry připomínala tvorbu dvojice Vodňanský a Skoumal.

8.2 Působení v Malostranské besedě

Malostranskou besedu bratři Justové společně se svými spolužáky pravidelně navštěvovali coby diváci. Zalíbilo se jim hlavně komorní prostředí besedy. Proto, když se rozhodli založit divadlo, vybrali si prostředí Malostranské besedy. Na rozdíl od předchozího desetiletí v období druhé poloviny šedesátých let již nebyl problém založit divadlo. Oslovili Kulturní středisko pro Prahu 1, které je snadno schválilo. Již na konci roku 1966 začaly přípravy první produkce divadla Antitalent. V Malostranské besedě působili bratři Justové až do roku 1970.

⁶⁹ TOPOLOVÁ, Barbara - PŠENIČKA, Martin: Dělán, co mě zajímá a co považuji v danou chvíli za podstatné. Rozhovor s teatrologem, pedagogem a kritikem Vladimírem Justem. Divadelní revue 2016, č. 3, s. 131-145.

⁷⁰ Osobní rozhovor s Vladimírem Justem ze dne 8. dubna 2022 v Liberica Cafe.

V březnu roku 1967 na svět přišla jejich první hra *Pohřební ústav*. Černá komedie o přebytku rakví a nedostatku mrtvol, se rychle stala populární, takže byla uváděna nejen v Malostranské besedě, kde se mohli diváci krčit u stolků s petrolejovými lampami, ale Antitalent s ní několikrát vystupoval i v Divadle Na zábradlí.

S touto hrou bylo divadlo také pozváno na festival Amfórum v Karlových Varech roku 1967. Hru zde sehráli pro velký úspěch ještě dvakrát na velké scéně. V měsíčníku *Amatérská scéna* z roku 1967 tak nacházíme fotografii několika členů divadla Antitalent z tohoto představení. U fotografie je krátký popis, ve kterém se dozvídáme, že toto malé divadélko z Malostranské besedy na festivalu zastupovalo Prahu. Také se zúčastnili Festivalu humoru a satiry v Bratislavě roku 1968 s neméně velkým úspěchem.

Vladimír Just se v ní zhostil role instalatéra a jeho bratr Jiří se stal uklízečem s podivným kloboukem, který mu zůstal po celou jeho hereckou kariéru. Roli poštovní doručovatelky se chopila budoucí žena Vladimíra Justa Alžběta Novotná, která jako členka souboru Státní banky již měla zkušenost s ochotnickým divadlem. Role uklízečky se ujala její sestra Anděla Novotná. Poskoka sehrál Mojmir Sovák, který se zasadil i o scénografii, a postavy ředitele ústavu se zhostil Jan Sequens. Inscenace divadla Antitalent převážně režíroval Vladimír Just.

Ještě v roce 1967 měla premiéru hra *Sňatková kancelář*, jež diváky zaujala příběhem o sjednávání manželství stárnoucích žen a náruživých mužů. Popularitu si dozajista vysloužila parodií na byrokratické postupy a podezíravé chování státních orgánů, jelikož sňatková kancelář byla v této hře vyšetřována kvůli domnělé protistátní činnosti.

Hlavního vyšetřujícího policistu ztvárnil Jan Sequens. Jeho kolegu sehrál Mojmir Babáček. Vladimír Just se zhostil role staříčkého a poměrně senilního Lohengreena Kinského. Při ztvárnění role se inspiroval svým dědečkem, který trpěl Alzheimerovou chorobou a neustále se ptal, kdo je hlavou rodiny a kdo má klíče od bytu. Ve své roli ustavičně chodil se smetím a cestou se s každým zapovídal. Všechno se do omrzení ptal, kdo je tu hlavou rodiny. Všichni Lohengreenovi odpovídají, že hlavou rodiny nejsou, až na hlavního vyšetřovatele, který řekne, že hlavou rodiny je. Lohengreen se ho zeptá, jestli má klíče od bytu. Vyšetřovatel odpoví, že klíče nemá. Načež mu Lohengreen suverénně sdělí: „Tak to seš hovno a ne hlava rodiny.“ Role uklízeče se chopil Jiří Just a uklízečky Anděla Novotná. Alžběta Novotná hrála roztouženou vdovu, která už léta shání manžela. Ve sňatkové kanceláři působili ještě dva úředníci, které hrají Jaroslav Kořa a František Knopp.⁷¹

⁷¹ Osobní rozhovor s Vladimírem Justem ze dne 8. dubna 2022 v Liberica Cafe.

V roce 1967 uvedlo divadlo Antitalent na scénu inscenaci *Romeo a Julius* a hru *Pět pátků v balónu*, jež se k současnosti vyjadřovaly prostřednictvím parodie snadno identifikovatelných literárních vzorů. Ani jedna z nich však neměla kýžený divácký ohlas a tak byly z repertoáru divadla staženy.⁷²

Další novou inscenací se tak stala až *Oligofrenie*, uvedená v listopadu 1968. Hra, v níž účinkovali jen muži, včetně swingové kapely, byla díky svému politickému podtextu a přímým narážkám na režim a srpen 1968 od samého počátku problematická. *Oligofrenie* je fiktivní ostrovní země, kde panuje přísná hierarchie, kde jedinci získávají postavení v nepřímé úměře ke své inteligenci, to znamená podle stupně své idiocie. Zemi tak vládnu osoby neschopné používat jazyk a dorozumívající se jen pohyby, gesty a nesrozumitelnými zvuky. Hlavní rekvizitou bylo obrovské kravské vemeno jménem Vladislava zavěšené nad scénou. Představovalo vlajku a znak země *Oligofrenie*. Hra byla na příkaz shora zakázána. Bratři Justové se ji pokusili roku 1969 uvést pod jiným názvem a s menšími úpravami ji znovu předložili k cenzurnímu posouzení. Nový název zněl *Snědli jsme si žížaly a nemáme na ryby*. Na neveřejné představení, na kterém tuto inscenaci měla příslušná komise ideově posoudit, pak přizvali několik přátel, aby v sále vznikla lepší atmosféra. Komise toto povolila, protože jí bylo řečeno, že jsou to lidé ze Svazu mládeže. Inscenace však byla zakázána a divadlo *Antitalent* v Malostranské besedě skončilo.⁷³

⁷² Osobní rozhovor s Vladimírem Justem ze dne 14. prosince 2022 v Městské knihovně v Praze.

⁷³ Osobní rozhovor s Vladimírem Justem ze dne 8. dubna 2022 v Liberica Cafe.

9 Malostranská beseda do současnosti⁷⁴

Malostranská beseda je rodištěm fenoménu českého humoru – Divadla Járy Cimrmana, stejně tak je však v posledních desetiletích spjata s hudbou, zejména s jazzem. Za zakladatele jazzové tradice v Malostranské besedě jsou považováni Jazz Fiddlers Karla Mezery. Po nich v této tradici pokračovali Traditional Jazz Studio Pavla Smetáčka, Classic Jazz Collegium Boba Zajíčka, Steamboat Stompers Jiřího Kadluse, Metropolitan Jazzband Josefa Krajníka a originální Pražský symfonický orchestr Pavla Klikara. Ostatně i po představení Divadla Járy Cimrmana zpravidla pořádal SHQ (Studia 5, SH Quintet/S+H kvartet) Karla Velebného jazzovou jam session. V průběhu let zde účinkovali Ondřej Havelka a OPSO (Originální Pražský Synkopický Orchester), Blues band Luboše Andršta, Blue Effect, Vladimír Mišík a E.T.C. (Et Cetera), Zuzana Navarová a KOA, Sto zvířat a další.

V roce 1970 kromě toho vznikl Folk a country klub⁷⁵, který organizoval vystoupení hudebníků působících v těchto žánrech, včetně jejich podílu na nových inscenacích divadla Dostavník. Působili zde známé, ale i začínající kapely - Taxmeni, Pacifik, Banjo band Ivana Mládky, Brontosauři, Schovanky a další. Díky němu vznikl roku 1972 v Malostranské besedě Salón kresleného humoru. Původci myšlenky byli Ivan Hanousek a Josef Kobra Kučera. Díky nim zde mohl svoje karikované obrazy vystavovat například Vladimír Jiránek, Vladimír Renčín, Miroslav Barták a mnoho dalších.

Roku 1975 vzniklo v Malostranské besedě Divadlo Lucerna. Díky spolupráci s brněnským režisérem divadla Na provázku Zdeňkem Pospíšilem se velmi proslavilo a brzy si získalo pověst jednoho z nejlepších amatérských divadel v Praze. Dva roky po svém vzniku tento soubor uvedl na scénu hru utajovaného Milana Uhdeho *Balada pro banditu*, doprovázenou hudbou Miloše Štědrone. Hra soubor provázela po celou dobu jejich fungování. V roce 1999 Divadlo Lucerna založilo mezinárodní festival amatérských divadel.

Od roku 1981 do roku 1990 v Malostranské besedě pravidelně vystupoval nestor českého „jiného nedivadla“ dr. Ivan Vyskočil s jeho představením *Kuchyň Ivana Vyskočila*.

⁷⁴ Veškeré informace v této kapitole (včetně poznámek pod čarou) kromě jinak označených citací byly čerpány z BEČKOVÁ, Kateřina, Vladislav DUDÁK, Jan KARÁSEK, Vít MLÁZOVSKÝ a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda a její znovuzrození*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7252-277-4.

⁷⁵ Malostranská beseda 1965 - 2006. In: a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 29. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

Další pozoruhodnou divadelní iniciativou v Malostranské besedě byla Opera *Furore* vedená režisérem Jiřím Nekvasilem a scénografem Danielem Dvořákem. Mezi jejich nejúspěšnější hry se řadí inscenace *Johanes doktor Faust* a opera *Andy Warhol*, které byly uvedeny v letech 1989 – 1991.

Roku 1994 zde vznikl divadelní soubor Šrapnel, jenž byl založen členy kapely Sto zvířat. Na prknech Malostranské besedy soubor uvedl čtyři autorské hry Tomáše Belka.

Mezi lety 2006 a 2008 v Malostranské besedě probíhala rozsáhlá rekonstrukce, při které byly na věže znovu nasazeny tři bání. V dnešní době Malostranská beseda znovu funguje jako živé kulturní centrum, kde se konají kulturní akce, společenské události, ale i firemní večírky, výstavy a tiskové konference.⁷⁶

⁷⁶ Malostranská beseda: Historický fenomén, který je tu i pro vás. *Nová Večerní Praha* [online]. 18. 10. 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.vecerni-praha.cz/malostranska-beseda-historicky-fenomen-ktery-je-tu-i-pro-vas/>

10 Pokračování uvedených souborů

Všechny tyto divadelní soubory vzniklé v 60. letech v Malostranské besedě, musely postupem času z besedy odejít, buď dobrovolně, nebo z donucení. Ani jedno divadlo však okamžitě po odchodu nezanechalo své divadelní činnosti.

Z činnosti Dostavníku lze zmínit na konci ledna 1971 uvedenou hru *Babička* na motivy stejnojmenného díla Boženy Němcové. V únoru téhož roku vznikl ve spolupráci s Folk a country klubem pořad Folk party, který uváděli protagonisté divadla. V dubnu roku 1971 divadlo Dostavník uvádí hru od Georgese Feydaua *Neběhej tady nahá* a inscenuje drama Antona Pavloviče Čechova *Hřích*. Pokračuje však i spolupráce s Ervínem Hrychem. Roku 1972 tak uvádí divadlo Dostavník premiéru krhútské poezie pod názvem *Každé ajta má své alebrž*. O rok později přichází divadlo s jeho novou hrou *Dívčí válka* neboli téměř pravdivá historie z českých dějin. Jednalo se o pseudohistorickou frašku o osmi obrazech, kterou režíroval Vladimír Havel. Stejně jako tragikomické drama o Karlu IV., které Shakespeare zapomněl napsat, jménem *Noc na Paprštejně* z roku 1975, či o rok pozdější inscenaci *Vivat Vaňáček aneb petarda v tingl – tanglu*, což byl příběh o muži, který se nikdy nestal králem Madagaskaru. Lze však připomenout ještě *Exhumace aneb večer pro nadační děti* (1976), *Bedna u Slavkova* (1977), *Mušketýři aneb Valdštejn v posledním tažení* (1979) a *Panenský kanál* (1980). Poslední představení v Malostranské besedě divadlo Dostavník sehrává 21. dubna roku 1981.⁷⁷

Je – li Dostavník dnes víceméně historickou záležitostí, Divadlo Járy Cimrmana se během normalizace rozrostlo v pozoruhodný fenomén, který se stal neoddelitelnou součástí české národní sebereflexe. Důkazem toho je, že v roce 2005 Jára Cimrman neoficiálně vyhrává anketu o Největšího Čecha, přestože byl posléze coby neexistující osoba ze soutěže diskvalifikován. Psát o tomto fenoménu, o jeho proměnách v průběhu uplynulých desetiletí, jakož i o podílu Zdeňka Svěráka a Ladislava Smoljaka, jako hlavních protagonistů této velmi života schopné fikce, by vydalo na samostatnou práci. Je však záhodno připomenout i jejich inscenace, které vznikaly od šedesátých let do roku 2008. Roku 1971 inscenují hru *Němý Bobeš*, záhy potom se stěhují z Malostranské besedy do sálu pražské Reduty. Zde následující rok uvádí hru *Cimrman v říši hudby*. Roku 1974 přichází divadlo s další hrou *Dlouhý, široký a krátkozraký*. Sezónu 1975/1976 zahájili v Divadle v Branické ulici, kde vzniká hra *Posel*

⁷⁷ Malostranská beseda 1965 - 2006. In: a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007, s. 30 - 41. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

z *Liptákova*, která měla premiéru roku 1977. O dva roky později inscenují hru *Herberk*, která je posléze uváděna pod jménem *Lijavec*. Roku 1983 opouští Branické divadlo a stěhují se do divadla Solidarita, kde roku 1985 uvádí hru *Dobytí severního pólu*. Následující hra *Blaník* měla premiéru v roce 1990. V sezóně 1993/1994 se přemísťují do Žižkovského divadla, kde setrvávají dodnes. Roku 1997 zde inscenují hru *Švestka* a o pět let později i další hru *Afrika*. Poslední inscenace z pera Ladislava Smoljaka a Zdeňka Svěráka *České nebe* měla premiéru 28. října roku 2008.⁷⁸

Konec divadla Antitalent neznamenal konec divadelní činnosti bratří Justů, kteří začali vystupovat jako jevištní dvojice, prezentující se autorským pásmem písní a komických, až satirických scének na různých jevištích. Nadále používali značky „antitalent“. Například s názvem inscenací *Antitalent - šou* nebo *Antitalent - parade* bavili diváky roku 1970 a 1971 v Klubu Olympic v divadle Sluníčko. Dále roku 1971 uvedli parodii na *Vzpomínky na budoucnost*⁷⁹ jménem *Budoucnost na vzpomínky* v divadle Ateliér a ve stejných prostorách o dva roky později inscenovali *Milá Sally, trpím Oidipovským komplexem, ale jsem sirotek*. Lze zmínit i následující programy jako například *Lepší je jít spát* (1974, Rubín), *Vyhovování* (1975, Rubín), *Vata* (1979, Rubín), *Ústřední půjčovna myšlenek* (1981, Rubín), *Večer s bratry Justy* (1988, Rubín), který byl nahrán na gramofonových deskách značky Supraphon, nebo *Dějiny klaunů v Čechách, na Moravě a zbytku světa* (1988, Rubín).⁸⁰

⁷⁸ SVĚRÁK, Zdeněk, Ladislav SMOLJAK a Jaroslav WEIGEL. *Divadlo Járy Cimrmana - Divadlo, které se proslavilo*. ComputerPress, 1997, s. 18 - 64. ISBN 978-80-264-0324-1.

⁷⁹ Autorem Erich von Däniken (1971)

⁸⁰ JUST, Vladimír a Jiří JUST. *Události a komentáře 1989-1990*. Praha: Primus, 1992. ISBN 80-901091-2-8.

11 Na závěr

Rešerší historických událostí, utvářejících Malostranskou besedu do dnešní podoby, jsem zdůraznila její nejdůležitější milníky. Objevila jsem zajímavou historii budovy Malostranské radnice a především jsem zjistila podrobnosti o provozu Malostranské besedy. Od počátku kulturní činnosti v besedě, přes období šedesátých let, kterým jsem věnovala zvláštní pozornost.

Dále jsem chtěla osvětlit kontext 60. let 20. století tzv. „zlatých šedesátých“ a blíže se zaměřit na v tu dobu nově vzniknuvší jev – divadla malých forem, mezi která se všechna mnou popisovaná divadla řadí.

Nejprve jsem se soustředila na nejznámější divadlo Malostranské besedy, tedy na Divadlo Jára Cimrmana. Protože je toto divadlo velmi popisovaným fenoménem a psali o něm již mnozí, jen stručně jsem shrnula jeho působení v besedě. Od něj volně přecházím k divadlu Dostavník, o kterém jsem, jakožto o amatérském a tedy nepříliš probádaném divadlu, shromáždila co nejvíce informací. Obě tato divadla pojí historická mystifikace, byť každé divadlo se s ní popasovalo svým způsobem.

Divadlo Antitalent, jež je stejně jako Dostavník, divadlem amatérským, bylo založeno bratry Justovými. Toto divadlo s předešlými soubory nepojí mystifikace, ale fakt, že se stejně jako ostatní, více či méně, zapsalo svým neotřelým humorem do české kultury.

Jelikož má práce začíná historií Malostranské besedy, i jedna z posledních kapitol patří jejímu fungování od šedesátých let až do současnosti.

Ani jedno z mnou popisovaných divadel v Malostranské besedě nesetřvalo navždy. Všechna musela postupně besedu opustit, to však neznamenovalo, že se vzdali své umělecké tvorby, o jejich pokračování pojednávám v poslední kapitole.

Na závěr bych chtěla říct, že mi bylo ctí připomenout historii těchto divadel a setkat se s pamětníky, kteří mi o zajímavé minulosti vyprávěli.

12 Fotodokumentace

Obrázek 1: Plakát představení Dramatického odboru (r. 1909) (z BEČKOVÁ, Kateřina, Vladislav DUDÁK, Jan KARÁSEK, Vít MLÁZOVSKÝ a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda a její znovuzrození*. Práh, 2009.

ISBN 978-80-7252-277-4.)

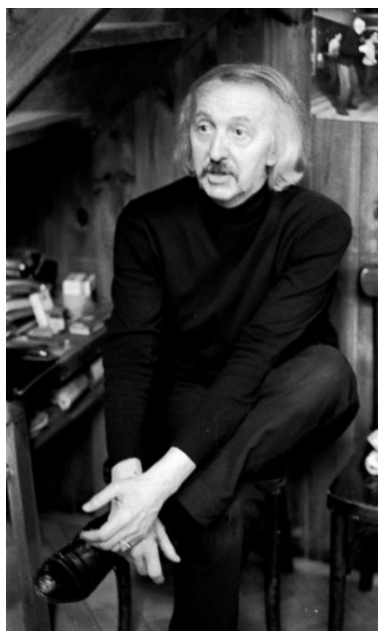
Obrázek 2: Hospoda na mýtince – zleva Zdeněk Svěrák, Ladislav Smoljak, Miloň Čepelka a Petr Brukner (z SVĚRÁK, Zdeněk, Ladislav SMOLJAK a Jaroslav WEIGEL. *Divadlo Jára Cimrmana - Divadlo, které se proslavilo.* ComputerPress, 1997. ISBN 978-80-264-0324-1.)

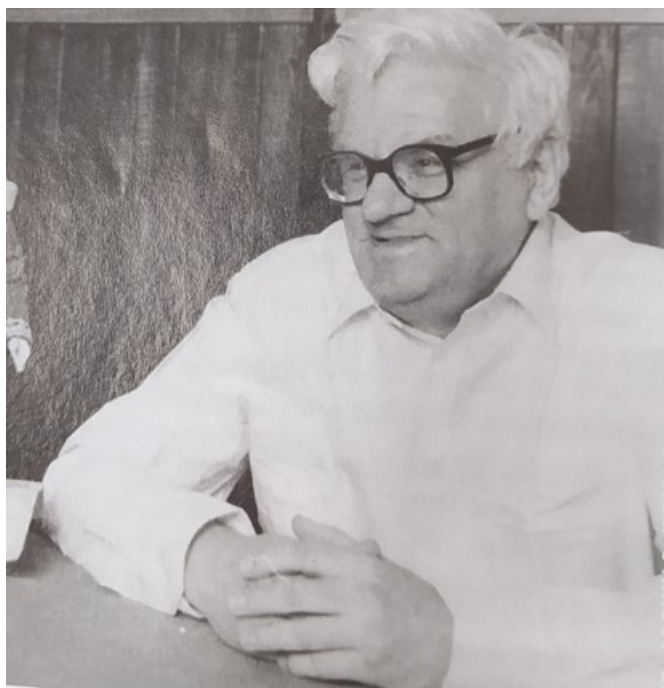
Obrázek 3: Jazz Fiddlers (z RADOSTA, Robert. *Malostranská beseda - 2008.* Praha: M E Z E R A, 2007. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.)

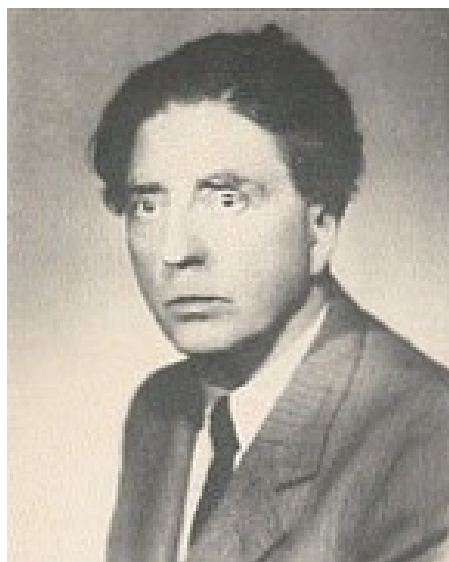
Obrázek 4: Diana blázní aneb Dostavník zpívá – zleva Jiří Vaňáček, Jan Pracner a Robert Radosta (ze soukromého archivu Jiřího Vaňáčka)

Obrázek 5: Frank Townen (z Frank Townen, 1975. In: *Databáze českého amatérského divadla* [online]. [cit. 2023-01-09]. Dostupné z: <http://websites.milonic.com/amaterskedivadlo.cz/>)

Obrázek 6: Ervin Hrych (z CÍSAŘ, Jaroslav. Krhúti patří do naší historie. *Biblio.* 2013, 1(9), 16 - 18.)

Obrázek 7: T. R. Field (z CÍSAŘ, Jaroslav. Krhúti patří do naší historie. *Biblio.* 2013, 1(9), 16 - 18.)

Obrázek 8: Penalty do pusté branky (ze soukromého archivu Jiřího Vaňáčka)

Obrázek 9: Pohřební ústav – zleva Jiří Just, pod ním Jan Sequens, uprostřed Alžběta Novotná, nad ní zřizovatelka Dagmar Drašarová, vpravo nahoře Anděla Novotná, pod ní Mojmir Sovák a pod ním Vladimír Just, (ze soukromého archivu Vladimíra Justa)

Obrázek 10: Sňatková kancelář (ze soukromého archivu Vladimíra Justa)

Obrázek 11: Jiří a Vladimír Justovi (ze soukromého archivu Vladimíra Justa)

13 Zdroje

13.1 Použitá literatura

BEČKOVÁ, Kateřina, Vladislav DUDÁK, Jan KARÁSEK, Vít MLÁZOVSKÝ a Robert RADOSTA. *Malostranská beseda a její znovuzrození*. Práh, 2009. ISBN 978-80-7252-277-4.

RADOSTA, Robert. *Malostranská beseda - 2008*. Praha: M E Z E R A, 2007. ISBN 978 - 80 - 87148 - 00 - 6.

HRYCH, Ervín. *Krhútská kronika: Paměti prarapla středního věku*. Třetí. Praha: Adonai, 2003. ISBN 80 - 7337 - 083 - 2.

CÍSAŘ, Jaroslav. Krhúti patří do naší historie. *Biblio*. 2013, 1(9), 16 - 18.

WEIGEL, Pavel. Krhúti stále žijí. *Biblio*. 2013, 1(9), 16 - 18.

TOPOLOVÁ, Barbara - PŠENIČKA, Martin: Dělán, co mě zajímá a co považuji v danou chvíli za podstatné. Rozhovor s teatrologem, pedagogem a kritikem Vladimírem Justem. *Divadelní revue* 2016, č. 3, s. 131-145.

SVĚRÁK, Zdeněk, Ladislav SMOLJAK a Jaroslav WEIGEL.
Divadlo Járy Cimrmana - Divadlo, které se proslavilo.
ComputerPress, 1997. ISBN 978-80-264-0324-1.

JEŽEK, Vlastimil, Tono STANO a Zdeněk TICHÝ. *Šest z šedesátých: Lasica / Schmid / Smoček / Smoljak / Suchý / Svěrák / Štepka / Vyskočil - divadelní legendy malých scén*.
Radioservis, 2003. ISBN 80-86212-31-9.

SVĚRÁK, Zdeněk, Ladislav SMOLJAK a Jaroslav WEIGEL.
Jára Cimrman – Génius, který se neproslavil.
Computer Press (CP Books), 2010. ISBN 978-80-251-2762-9.

POŘÍZKOVÁ, Lenka. *Přátelský podvod: Mystifikace (nejen) v české literatuře 20. století*.
Praha: Academia, 2014. ISBN 978 - 80 - 200 - 2398 - 8.

JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945 - 1989: III. 1958 - 1969*.
Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9.

JANOŠEK, Pavel, Veronika KOŠNAROVÁ, Karel PIORECKÝ, Kateřina PIORECKÁ a Milena VOJTKOVÁ. *Přehledné dějiny české literatury: 1945 - 1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

JUST, Vladimír a Jiří JUST. *Události a komentáře 1989-1990*. Praha: Primus, 1992. ISBN 80-901091-2-8.

O divadle Malostranské besedy. In: Redakční kruh Malostranské besedy. *Malostranská beseda v Praze: 1868 - 1928*. Praha: Knihotiskárna Karel Reyl, 1928.

HERCÍKOVÁ, Iva. *Začalo to Redutou*. Praha: Orbis, 1964.

sm. Kam jdeš, Dostavníku?. *Večerní Praha*. Praha, 1965. ISSN 1210-1117.

mik. Představuje se soubor Dostavník. *Lidová demokracie*. Praha: Vyšehrad, 1967.

MACHÁČEK, Julius. Dostaveníčko v pražském Dostavníku. *Mladá fronta*. Praha, 1967.

Průvodce literárním dílem. In: LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Jinočany: H&H, 2002, s. 203. ISBN 80 - 7319 - 020 - 6.

13.2 Internetové zdroje

CÍSAŘ, Jaroslav. Intelektuální odkaz Krhútů. *Grand Biblio* [online]. 2009, (12), 12 - 13 [cit. 2022-12-16]. Dostupné z: <https://www.sibek.cz/wp-content/uploads/krhuti.pdf>

NĚMEC, Jiří, Milan STROTZER a Ivana TETOUROVÁ. *Dostavník* [online]. [cit. 2022-12-16]. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=7549>

Malostranská beseda: Historický fenomén, který je tu i pro vás. *Nová Večerní Praha* [online]. 18. 10. 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.vecerni-praha.cz/malostranska-beseda-historicky-fenomen-ktery-je-tu-i-pro-vas/>

T. R. Field [online]. 28. 11. 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/T._R._Field

Ervín Hrych [online]. 29. 11. 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Erv%C3%ADn_Hrych

Salón Cimrman. Wikipedie.org [online]. 2022 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Sal%C3%B3n_Cimrman

13.3 Orální historie

Osobní rozhovor s Vladimírem Justem ze dne 8. dubna 2022 v Liberica Cafe.

Osobní rozhovor s Vladimírem Justem ze dne 14. Prosince 2022 v Městské knihovně v Praze.

Osobní rozhovor s Robertem Radostou ze dne 27. Listopadu 2022 v Malostranské besedě.

Osobní rozhovor s Jiřím Vaňáčkem ze dne 12. Prosince 2022 v Kavárně Slavia.